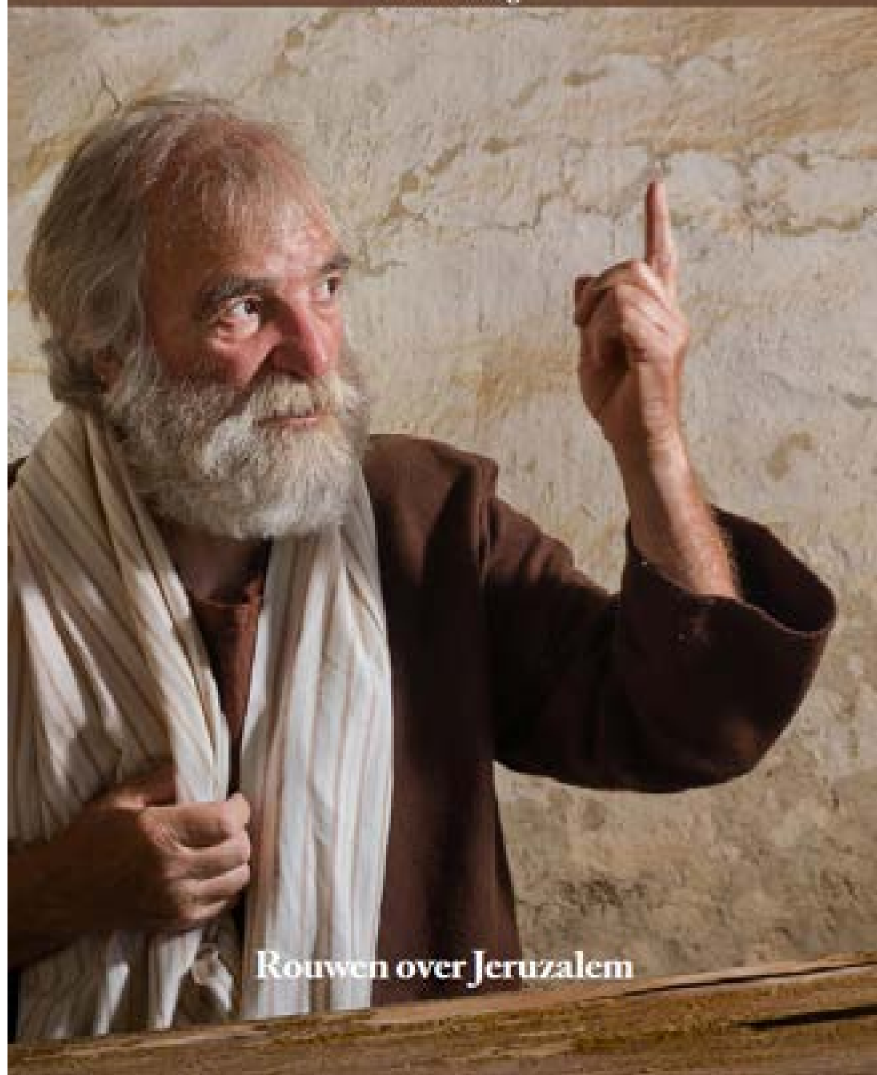
Klaagliederen
Toegelicht & toegepast 25

Ger de Koning

Klaagliederen

Toegelicht & toegepast

KLAAGLIEDEREN

Toegelicht & toegepast

Rouwen over Jeruzalem

Ger de Koning

Webwinkel: www.uitgeverijdaniel.nl
Bestellingen: info@uitgeverijdaniel.nl

Deze publicatie is verkrijgbaar in boekvorm in één band met Jeremia bij Uitgeverij Daniël:
© Derde druk 2022 Uitgeverij Daniël, Zwolle, NL - ISBN/EAN 978-90-79718-82-5 (hardcover)

Omslagontwerp: Theis-Jan Goudswaard
Lay-out: Jan Noordhoek

Inhoud

Tekstgebruik

Afkorting bijbelboeken

Oude Testament

Thora

Gn	Genesis
Ex	Exodus
Lv	Leviticus
Nm	Numeri
Dt	Deuteronomium

Historische boeken

Jz	Jozua
Ri	Richteren
Ru	Ruth
1Sm	1 Samuel
2Sm	2 Samuel
1Kn	1 Koningen
2Kn	2 Koningen
1Kr	1 Kronieken
2Kr	2 Kronieken
Ea	Ezra
Ne	Nehemia
Es	Esther

Poëtische boeken

Jb	Job
Ps	Psalmen
Sp	Spreuken
Pr	Prediker
Hl	Hooglied

Profetische boeken

Js	Jesaja
Jr	Jeremia
Kl	Klaagliederen
Ez	Ezechiël
Dn	Daniël
Hs	Hosea
Jl	Joël
Am	Amos
Ob	Obadja
Jn	Jona
Mi	Micha
Na	Nahum
Hk	Habakuk
Zf	Zefanja
Hg	Haggaï
Zc	Zacharia
Ml	Maleachi

Nieuwe Testament

Mt	Mattheüs
Mk	Markus
Lk	Lukas
Jh	Johannes
Hd	Handelingen
Rm	Romeinen
1Ko	1 Korinthiërs
2Ko	2 Korinthiërs
Gl	Galaten
Ef	Efeziërs
Fp	Filippenzen
Ko	Kolossenzen
1Th	1 Thessalonicenzen
2Th	2 Thessalonicenzen
1Tm	1 Timotheüs
2Tm	2 Timotheüs
Tt	Titus
Fm	Filémon
Hb	Hebreeën
Jk	Jakobus
1Pt	1 Petrus
2Pt	2 Petrus
1Jh	1 Johannes
2Jh	2 Johannes
3Jh	3 Johannes
Jd	Judas
Op	Openbaring

Vertalingen

Alle tekstaanhalingen uit het Oude Testament komen uit de Herziene Statenvertaling (HSV).
De tekstaanhalingen uit het Nieuwe Testament komen uit de Herziene Voorhoeve-uitgave, ook wel TELOS-vertaling genoemd.

Verwijzingen

De tekst van *Klaagliederen* staat in dit commentaar. In een aantal gevallen worden tekstverwijzingen voluit geciteerd. Alle andere tekstverwijzingen kan de lezer zelf in de Bijbel opzoeken.

Haakjes

Oude Testament

In de bijbelgedeelten van het *Oude Testament* worden twee soorten haakjes gebruikt:

Ronde haakjes ( )

Deze dienen uitsluitend om het lezen en begrijpen van de tekst te vergemakkelijken; ze geven aan dat een bepaald gedeelte een soort tussenzin vormt die de eigenlijke loop van het verhaal of het betoog enigszins onderbreekt. De woorden tussen ronde haakjes behoren tot de grondtekst.

Vierkante haakjes [ ]

Deze haakjes staan om woorden die in de gedrukte uitgave van de Herziene Statenvertaling *cursief* staan. Omdat in dit boek de hele bijbeltekst cursief wordt weergegeven, wordt van deze haakjes gebruikgemaakt om woorden te markeren die cursief in de gedrukte uitgave staan. Deze haakjes geven aan dat de ingesloten woorden niet in de grondtekst voorkomen, maar in het Nederlands zijn ingevoegd om de tekst begrijpelijk te maken.

Nieuwe Testament

In de bijbelgedeelten van het Nieuwe Testament, die uit de TELOS-vertaling worden genomen, worden drie soorten haakjes gebruikt. Over het gebruik hiervan wordt in het ‘Voorwoord’ van de TELOS-vertaling het volgende gezegd:

‘In de vertaling zijn drie soorten haakjes gebruikt:

Ronde haakjes ( )

Deze dienen uitsluitend om het lezen en begrijpen van de tekst te vergemakkelijken; zij geven aan dat een bepaald gedeelte een soort tussenzin vormt die de eigenlijke loop van het verhaal of het betoog enigszins onderbreekt.

Vierkante haakjes [ ]

Deze geven aan dat de ingesloten woorden niet in de grondtekst voorkomen, maar in het Nederlands moeten worden ingevoegd om de tekst begrijpelijk te maken; deze woorden moeten dus altijd gelezen worden. Met name het (bepaalde) lidwoord ontbreekt nogal eens in het Grieks, waar dat in het Nederlands wel noodzakelijk is; aangezien verschillende uitleggers van mening zijn dat het al of niet voorkomen van het lidwoord vaak van grote betekenis is, is ernaar gestreefd dit overal in de vertaling tussen haakjes te plaatsen waar het in de grondtekst ontbreekt.

Scherpe haakjes < >

Deze geven aan dat de ingesloten woorden in sommige handschriften wel en in andere niet voorkomen.´

Vooraf

Deze toelichting op het bijbelboek *Klaagliederen* is bedoeld als een hulp bij persoonlijke studie van dit bijbelboek. Ieder die er gebruik van maakt, wordt aangeraden dat te doen op dezelfde wijze als de Joden in Beréa naar de uitleg van het Woord luisterden: *"Zij ontvingen het Woord met alle bereidwilligheid, terwijl zij dagelijks de Schriften onderzochten of deze dingen zo waren" (Hd 17:11)*.

Het is mijn verlangen en gebed dat het lezen van deze toelichting de liefde voor Gods Woord groter maakt. Het gevolg zal zijn: meer trouw en toewijding in het navolgen van de Heer Jezus. Dat zal zijn tot verheerlijking van de God en Vader van onze Heer Jezus Christus, *"aan Wie de heerlijkheid en de kracht is tot in alle eeuwigheid! Amen" (1Pt 4:11b)*.

Ger de Koning
Middelburg, januari 2014, nieuwe versie september 2020

Het boek Klaagliederen

Naam

In het Hebreeuws heet het boek *Ekah,* wat 'Hoe' (eigenlijk 'Ach, hoe') betekent, en wel omdat het boek met dit woord begint *(Kl 1:1)*. De Nederlandse naam wijst zowel op de inhoud van het boek, klagen, als op de vorm waarin dat gebeurt, in liederen. Het boek is het derde van de vijf 'rollen' of *Megilloth* – de andere zijn, in de volgorde waarin ze daarin staan, *Hooglied, Ruth, Prediker* en *Esther* – die op bepaalde hoogtijdagen in de synagoge gelezen worden. Het boek *Klaagliederen* wordt gelezen op de negende dag van de vijfde maand, de maand Ab, de dag van rouw over de twee verwoestingen van de tempel en de mislukte opstand van Bar Kochba (135 na Chr.).

Auteur

Zowel de Joodse als de christelijke traditie heeft aangenomen dat Jeremia de auteur van het boek is. *Klaagliederen* is kennelijk geschreven door een ooggetuige van de verwoesting van de stad. Het is iemand die zich sterk met het lot van stad en volk een maakt. Wie kan dit anders zijn dan Jeremia? Het is aannemelijk dat hij deze *Klaagliederen* aan één stuk in of bij het verwoeste Jeruzalem gedicht heeft, onder de onmiddellijke indruk van de tragedie.

Vorm

De vijf hoofdstukken die het boek bevat, zijn eigenlijk vijf afzonderlijke gedichten. *Klaagliederen 1, 2, 4* en *5* hebben elk tweeëntwintig verzen. De inhoud van *Klaagliederen 1, 2* en *4* is alfabetisch gerangschikt naar de tweeëntwintig letters van het Hebreeuwse alfabet. *Klaagliederen 3* heeft zesenzestig verzen, dat is drie keer tweeëntwintig. Ook dat hoofdstuk is alfabetisch gerangschikt. De eerste drie verzen beginnen elk met de eerste letter van het Hebreeuwse alfabet, de volgende drie beginnen met de tweede letter, enzovoort. *Klaagliederen 5* heeft ook tweeëntwintig dichtregels, maar heeft geen alfabetische volgorde.

De eerste drie gedichten, *Klaagliederen 1-3*, bevatten, op *Klaagliederen 1:7* en *2:19* na, drie dichtregels per vers. *Klaagliederen 4* bevat twee dichtregels per vers. *Klaagliederen 5* heeft één dichtregel per vers.

De Heilige Geest gebruikt niet zomaar de alfabetische volgorde. Daarin ligt een diepe gedachte. Verschillende uitleggers hebben gezegd: Zoals deze gedichten alle letters van het alfabet en daarmee heel de menselijke taal omvatten, zo geeft het boek uiting aan heel het menselijke lijden in zijn volle omvang, van A tot Z. Er wordt geen facet van overgeslagen. Elk detail van de menselijke tragiek wordt nauwkeurig omschreven en uitgedrukt.

Een algemeen gebruikelijke reactie op lijden dat iemand ondergaat, is hem opbeuren en vlug over iets anders beginnen. Het boek *Klaagliederen* is geschreven in een structuur die een dergelijke lichtvaardigheid niet toestaat.

Het gebruik van al die letters laat in algemene zin het belang van elke letter en elk woord zien. De Heer Jezus is het Woord van God. Hij noemt Zichzelf *"de Alfa en de Oméga"*, de eerste en de laatste letter van het Griekse alfabet *(Op 1:8; 21:6; 22:13)*. Hij is de volkomen openbaring van God. Ook Zijn lijden is in dit boek te zien.

Thema

Het onderwerp van het boek is de klacht van Jeremia over de rampen die de HEERE over het zondige Juda heeft gebracht en over de jammerlijke verwoesting van de stad Jeruzalem en de tempel door de Babyloniërs, in 587 v.Chr. De stad die een voorbeeld en leidsvrouw voor alle volken heeft moeten zijn, is juist tot een aanfluiting en een voorwerp van bespotting geworden. Het boek *Jeremia* bevat *waarschuwingen* over de oordelen die bij volharding in de ongehoorzaamheid over de stad *zouden komen*. Het boek *Klaagliederen* bevat *diepe rouwuitingen* over het oordeel dat over Jeruzalem *gekomen is*.

In de klacht van de profeet ligt een dringende oproep besloten aan het adres van het zwaar gekastijde volk. Die oproep houdt in dat ze erkennen dat Gods oordelen over hen rechtvaardig zijn. Die oproep houdt ook in dat ze zich met berouw en belijdenis weer toevertrouwen aan de barmhartigheid van God, Die Zijn volk uiteindelijk niet in de steek zal laten. Tegelijk ziet de profeet hoe slecht de gezindheid en het gedrag geweest zijn van hen die de stad en de tempel verwoest hebben. Daarom vraagt hij dat het oordeel ook op hén zal neerkomen.

De jammerklacht van Jeremia is zo intens, dat *Klaagliederen* een van de twee meest tragische bijbelboeken is. Het andere boek is het boek *Job*. Ook

dat boek heeft het lijden als hoofdthema. Het verschil is dat *Klaagliederen* handelt over *het lijden van een heel volk*, terwijl het boek *Job* over *het lijden van één persoon* gaat.

Beide boeken gaan over het probleem van Gods gerechtigheid enerzijds en Zijn liefde anderzijds, over Gods soevereiniteit enerzijds en de verantwoordelijkheid van de mens anderzijds. God is soeverein, dat wil zeggen dat Hij boven iedereen en alles staat en alles bestuurt. Alles is aan Hem onderworpen en van Hem afhankelijk. Hij is Zelf van niemand afhankelijk *(Rm 11:33-36)*. Tegelijk is de mens zelf verantwoordelijk voor de keuzes die hij maakt, de daden die hij doet en de woorden die hij spreekt. Het gaat om een tegenstelling of ook samengaan van twee zaken die allebei volkomen waar zijn, maar die door ons niet met elkaar te verenigen zijn.

Het gaat in dit boek overigens meer om de HEERE dan om de mens. In dit boek zien we vooral Zijn pijn en Zijn verdriet dat Hij vanwege de ontrouw van Zijn volk zo heeft moeten handelen. Jeremia ziet de verwoesting van Jeruzalem en het oordeel over de Judeeërs meer als een Goddelijk oordeel en niet zozeer als het resultaat van de invasie van de Babyloniërs.

Dit horen we in de woorden:

Raakt het u allen niet, voorbijgangers?
Aanschouw en zie
of er leed is als mijn leed,
dat mij is aangedaan,
waarmee de HEERE [mij] bedroefd heeft
op de dag van Zijn brandende toorn. (Kl 1:12)

Dit sluit aan bij wat de HEERE Zelf zegt: *"Ík zal tegen u strijden met een uitgestrekte hand en met een sterke arm, ja, met toorn, met grimmigheid en met grote verbolgenheid." (Jr 21:5)*

Doel

De Joden lezen *Klaagliederen* tijdens het jaarlijkse vasten ter gedachtenis aan de verwoesting van Jeruzalem *(Zc 7:3,5; 8:19)*. Het doel ervan lijkt te zijn eraan terug te denken dat God trouw is aan Zijn verbond als Hij oordelen brengt over Zijn volk als Zijn volk ontrouw is aan datzelfde verbond *(Dt 28:45-68)*. Het boek leert latere generaties het belang van trouw aan het

verbond en ook dat God daar trouw aan is. Het boek houdt het ernstige onderwijs in dat de zonde, ondanks alle verlokkingen, een enorme last aan verdriet, ellende, verlatenheid, dorheid en pijn met zich meebrengt.

Voor ons, christenen, is er ook een boodschap in dit boek. Het boek houdt ook ons voor wat de gevolgen van de zonde zijn: dat zonde ons leven verwoest en alleen maar ellende, verdriet en pijn veroorzaakt. In tijden van persoonlijke, nationale en internationale crises is het boek een oproep tot bekering en belijdenis van zonden om ons opnieuw aan God, Die liefde is, toe te wijden. Hoewel die liefde er altijd is en naar mensen uitgaat, moet een heilig en rechtvaardig God onboetvaardige zondaars altijd oordelen, want God is ook licht.

Praktische betekenis

Klaagliederen heeft voor ons een praktische betekenis.

1. *Klaagliederen* geeft binnen het geïnspireerde Woord van God mét het boek *Job* plaats aan de meest intense menselijke smart. Dit is van direct praktisch nut voor iedere gelovige vandaag die in zijn verdriet deze bijbelboeken leest. Hij ontdekt dan dat hij niet de eerste is die door dikke duisternis gaat, voordat het licht weer doorbreekt. Zo ervaart de gelovige dat God van de pijn en het verdriet van de Zijnen nota neemt, ja, dat Hij hun tranen noteert in Zijn register *(Ps 56:9)*. De uitvoerige beschrijving van ellende in dit boek is een opmerkelijk bewijs dat God de ellende van de Zijnen ziet en opmerkt.

   Ú hebt mijn omzwervingen geteld;
   doe mijn tranen in Uw kruik.
   Staan zij niet in Uw register?
   (Ps 56:9)

   Zoals hiervoor onder het kopje Vorm al is gezegd, worden vier van de vijf gedichten in alfabetische volgorde gegeven, waarbij alle letters van het alfabet worden gebruikt. Dat is om aan te geven dat de hele menselijke taal nodig is om uitdrukking te geven aan de ellende waarin de gelovige kan zijn. Ook in andere gevallen worden wel eens alle letters gebruikt, zoals in sommige psalmen. Daar gaat het dan om uitdrukking te geven aan aanbidding.

   Dit gebeurt alles onder de leiding van Gods Geest. Dat God Zich zo heeft uitgedrukt, laat zien dat Hij, Die onbegrensd is, Zich uit-

drukt in begrensde menselijke taal. Taal is namelijk begrensd. De Hebreeuwse taal is begrensd tot tweeëntwintig letters.

2. Dit boek toont – in tegenstelling tot het boek *Job* – aan hoe de goeden hebben te lijden met de kwaden. Het oordeel over Juda en Jeruzalem is een nationaal oordeel, het treft het héle volk. De rechtvaardigen moeten eveneens de gevolgen van dit oordeel dragen, ook al hebben zij geen deel aan de ten hemel schreiende zonden van Juda. Zoals gezegd: *Job* handelt over het lijden van één rechtvaardige; *Klaagliederen* gaat over het lijden van een heel volk.

Profetische betekenis

Klaagliederen heeft ook een profetische betekenis.

1. Profetisch verwijzen zowel *Job* als *Klaagliederen* naar het lijden van het overblijfsel van Israël in de eindtijd. Bij het eerste beleg van Jeruzalem in de toekomst zal de koning van het noorden de stad innemen en grotendeels verwoesten *(Zc 14:2)*. Deze verwoesting zal opnieuw het gevolg zijn van de zonden van Juda. Tegelijk bevindt zich in de stad een rechtvaardig overblijfsel, dat mét de kwaden mee zal moeten lijden *(Zf 3:12; Zc 12:8)*. Profetisch zal dit overblijfsel zich een kunnen maken met de klachten die in dit boek geuit worden, enerzijds door de schuld van het hele volk als hun schuld te belijden *(vgl. Dn 9:4-19)*, anderzijds door bij God te pleiten op hun eigen ónschuld.
2. De smartelijke vraag van Job in zijn boek en van de rechtvaardige in *Klaagliederen* waarom zij onschuldig moeten lijden, wordt in feite niet door God beantwoord. De beperkte mens kan de wegen van God ten diepste niet doorzien. Gods liefde en gerechtigheid blijken duidelijk genoeg uit Zijn woorden en daden. Er zijn echter ook ogenblikken in ons leven dat Gods daden met Zijn liefde en gerechtigheid in tegenspraak lijken.

Net als zo dikwijls in het boek *Psalmen* maakt de Geest van Christus Zich in dit boek een met het getrouwe overblijfsel van Israël. Waar de rechtvaardigen hun klacht uitspreken, horen wij als het ware de klacht van dé Rechtvaardige altijd meeklinken.

Het duidelijkst zien we Christus in type in dit boek daar waar de profeet als rechtvaardige te midden van een onrechtvaardig volk over zijn eigen

gevoelens en ervaringen spreekt. Wat in Jeremia wordt gewerkt, gebeurt door de Geest van God, hoewel we ook tekortkomingen opmerken in de uiting van zijn gevoelens en ervaringen. Dat is bij Christus niet het geval. In *Klaagliederen 3* zien we Jeremia in de uiting van zijn gevoelens als een type van Christus. Zie bijvoorbeeld als hij spreekt over wat het volk hem heeft aangedaan *(Kl 3:14)* en als hij spreekt over wat de HEERE hem heeft aangedaan *(Kl 3:1-13,15-18)*.

Jeremia moet met de kwaden lijden. De verbolgenheid van de HEERE *(vgl. Kl 3:1)* komt ook op hem, de onschuldige, neer. Zie bijvoorbeeld als hij klaagt over hen die hem 'zonder oorzaak' vijandig zijn *(Kl 3:52; vgl. Ps 69:5; Jh 15:25)*. Dat wijst duidelijk op Christus, de Rechtvaardige, Die onschuldig te lijden heeft van de kant van Zijn volk. Bij Hem gaat het nog veel verder. Hij lijdt niet alleen *met* het volk, met name met het overblijfsel in de toekomst, maar Hij lijdt daarenboven eenzaam en plaatsvervangend *voor* het volk.

Wie mij zonder reden haten,
zijn talrijker dan de haren van mijn hoofd;
wie mij willen ombrengen en om valse redenen mijn vijand zijn,
zijn machtig geworden; ... (Ps 69:5)

Maar het woord moet worden vervuld dat in hun wet geschreven staat: 'Zij hebben Mij zonder oorzaak gehaat.' (Jh 15:25)

Deze laatstgenoemde vorm van het lijden van Christus zien we alleen in de drie uren van duisternis aan het kruis. Toen en daar alleen is Hij door God verlaten en door Hem tot zonde gemaakt. Dan ondergaat Hij het oordeel over de zonden van en sterft Hij de verzoeningsdood voor ieder die gelooft.

Het boek is een uiting van *klagen*, *berouw* en *smeken*. *Klagen* gebeurt over de ellende; het bewustzijn van de oorzaak van de ellende brengt tot *berouw* voor God over de zonden; daarop volgt een *smeken* om herstel voor zichzelf en om oordeel over de vijanden.

Indeling van het boek

Zoals al is opgemerkt, bestaat het boek uit vijf gedichten.

Eerste gedicht (Klaagliederen 1): Jeruzalem is verwoest en verlaten. De profeet beschrijft levendig haar ellendige toestand. Jeruzalem weent bitter als een beroofde weduwe. Hij herinnert zich haar vroegere heerlijkheden en beklaagt haar ondergang. In *Klaagliederen 1:11b-22* (behal-

ve *Kl 1:17*) is de ik-figuur de stad zelf. Zij roept allen op tot medelijden met haar *(Kl 1:12)* en smeekt God om wraak over haar vijanden *(Kl 1:22)*.

Tweede gedicht (Klaagliederen 2): Dit gedicht beschrijft de redenen voor Gods toorn over de stad en de ondergang die er het gevolg van is *(Kl 2:1-12)*. De profeet betoogt dat berouw en bekering haar enige hoop zijn *(Kl 2:13-19)*. De stad antwoordt daarop *(Kl 2:20-22)*.

Derde gedicht (Klaagliederen 3): Hier horen we de klacht van het volk als geheel bij monde van de rechtvaardige in dat volk – Jeremia zelf – over

- de tragedie die hem getroffen heeft *(Kl 3:1-20)*;
- zijn vertrouwen op God wanneer hij zich Diens vroegere barmhartigheden herinnert *(Kl 3:21-39)*;
- een oproep tot het volk om zichzelf te beproeven en zich tot de HEERE te bekeren *(Kl 3:40-54)*.
- Na de erkenning dat God hun geroep heeft gehoord, smeekt de natie Hem wraak te oefenen over haar vijanden *(Kl 3:55-66)*.

Vierde gedicht (Klaagliederen 4): Hier wordt Sions vroegere heerlijkheid vergeleken met haar tegenwoordige ellende.

- De verschrikkingen van de belegering worden beschreven *(Kl 4:1-11)*,
- maar ook de zonden van het volk, met name die van zijn priesters en profeten *(Kl 4:12-16)*.
- Al hun hoop is ijdel geworden *(Kl 4:17-20)*.
- Maar ook wordt aangekondigd dat de zonde van Sion hiermee is uitgedelgd en dat het leedvermaak van Edom op diens eigen hoofd zal neerdalen *(Kl 4:21-22)*.

Vijfde gedicht (Klaagliederen 5): Het berouwvolle volk smeekt de HEERE zijn ellende te gedenken *(Kl 5:1-18)* en geeft zich over aan Zijn barmhartigheid om hersteld te worden *(Kl 5:19-22)*. Het hele hoofdstuk is een gebed en heeft daarom geen alfabetische volgorde. In een smeekbede stort een hart zich voor de HEERE uit, zonder zich rekenschap te geven van een bepaalde woordkeus of volgorde.

Klaagliederen 1

Inleiding

Dit hoofdstuk heeft twee delen: de *verzen 1-11* en de *verzen 12-22*. In de *verzen 1-11* hebben we een algemene beschrijving van de ellende na de verwoesting van Jeruzalem. Het beschrijft het leven in het land na de verwoesting. Het is de toestand van de enkelen die in het land zijn achtergebleven. De verzen zijn geschreven in de derde persoon enkelvoud, opgetekend uit de mond van een waarnemer en tegelijk direct betrokkene.

In de *verzen 12-22* horen we de klacht van Sion over wat de HEERE heeft gedaan. Deze verzen zijn geschreven in de eerste persoon enkelvoud, opgetekend uit de mond van de profeet die de gevoelens van de lijdende stad vertolkt. Het is iemand die overweldigd is door droefheid, smart en pijn. Maar er is geen sprake van opstandigheid, want de eigen schuld wordt beleden als de oorzaak van deze ellende.

Een indeling in kleinere eenheden of perikopen is moeilijk. De dichter heeft, door de Geest geleid, door het alfabet te gebruiken een indeling gemaakt die van elk vers eigenlijk een aparte perikoop maakt. We kunnen wel voorzichtig proberen te ontdekken of er tussen bepaalde verzen toch een zeker verband is, waardoor er perikopen ontstaan die groter zijn dan de door het alfabet aangegeven perikopen. De hieronder volgende indeling is dan ook niet meer dan een suggestie die hopelijk helpt om de samenhang van dit boek beter te begrijpen.

Stad en land in diepe smart | *verzen 1-3*

1 *Hoe eenzaam zit zij neer,* *aleph*
die stad, [eens] zo dichtbevolkt!
Als een weduwe is zij geworden,
zij die groot was onder de heidenvolken.
Een vorstin onder de gewesten
is verplicht tot herendienst.
2 *Zij weent onophoudelijk in de nacht,* *beth*
en haar tranen [stromen] over haar wangen.

Zij heeft geen trooster
onder al haar minnaars.
Al haar vrienden hebben trouweloos met haar gehandeld;
ze zijn haar tot vijanden geworden.
3 *Juda is in ballingschap gegaan vanwege de ellende* *gimel*
en vanwege de vele slavenarbeid.
Zíj woont onder de heidenvolken,
zij vindt geen rust;
al haar vervolgers halen haar in
tussen de nauwe doorgangen.

We zien in *vers 1* een kenmerk van *Klaagliederen* en dat is het contrast tussen het schitterende verleden en het troosteloze heden. De stad wordt beschreven in de verandering die is opgetreden. Ze is veranderd wat betreft het aantal inwoners *(vers 1a)* en in economisch *(vers 1b)* en sociaal *(vers 1c)* opzicht.

Vers 1a. De eens dichtbevolkte stad, waarin tijdens de grote feesten ook nog eens veel pelgrims waren, is nu *"eenzaam"*. Ze is door strijd en deportatie van het merendeel van haar inwoners beroofd.

Vers 1b. Eens was de stad groot onder de heidenvolken. Dat was ze vanwege de God Die zij had en door koningen die Hij heeft gegeven. Dat was vooral zo in de tijd van David en Salomo *(vgl. Ps 48:3)*. Nu is ze zonder bescherming en hulp, ze heeft geen man meer, maar is een kwetsbare weduwe. Ze ervaart het zo, dat God van haar is weggenomen.

Mooi van ligging,
een vreugde voor heel de aarde,
is de berg Sion [aan] de noordzijde,
de stad van de grote Koning!
(Ps 48:3)

Vers 1c. Vroeger was ze een vorstin, groot in aanzien in haar omgeving. Zij, die over anderen heeft geheerst, is nu een slavin van de koning van Babel.

In de nacht wordt smart het sterkst gevoeld en geuit *(vers 2)*. Er is in de nacht, die dient om te slapen en tot rust te komen, geen moment van rust. Het is ook nacht in haar hele bestaan. Onophoudelijk wordt het verdriet gevoeld en stromen de tranen. Haar wangen zijn er permanent vol van. Het is niet zo, dat zij zichzelf in slaap huilt. Een forse huilbui kan opluchten. Dat is hier niet het geval.

Tranen die gewoonlijk snel drogen, krijgen daarvoor niet de kans, want ze blijven stromen, waardoor ze als het ware vastgekleefd op de wangen blijven zitten. Er is ook niemand die ze droogt. Ze huilt niet alleen vanwege haar lijden, maar meer nog omdat ze is verraden door haar *"minnaars"* en *"vrienden" (vgl. Jr 4:30c)*.

Uw minnaars verwerpen u,
staan u naar het leven. (Jr 4:30c)

Het verdriet wordt verzwaard omdat er geen trooster is *(vgl. Pr 4:1)*. Dat ze zonder trooster is, dat wil zeggen zonder God als haar Trooster *(vers 16)*, loopt als een rode draad – misschien beter: klinkt met de regelmaat van het slaan van een doodsklok – door dit hoofdstuk heen *(verzen 9,16,17,21)*.

Het gaat er niet zozeer om dat er een of andere verraderlijke handeling door de bondgenoten van Juda is gepleegd, maar meer dat het volk beschaamd is in zijn vertrouwen op die bondgenoten. Ze zouden voor hun veiligheid op de HEERE hebben moeten vertrouwen. Dat hebben ze echter niet gedaan, want ze hebben hun hulp bij de volken om hen heen gezocht *(Hs 8:9-10a; 1Kn 15:16-20)*.

...
want zíj gingen naar Assyrië.
Een wilde ezel houdt zich afgezonderd,
maar Efraïm zoekt hulp bij minnaars.
Ook al zoeken zij hulp bij heidenvolken,
... (Hs 8:9-10a)

De profeten hebben er steeds voor gewaarschuwd dat zulke verbonden tot afval voeren *(Hs 5:13; 8:8,11; 14:4)*. Maar zowel de leiders van het noordelijke tienstammenrijk als die van het zuidelijke tweestammenrijk wilden niet luisteren. Jeruzalem moest leren dat zulke vrienden een breekbare rietstaf zijn *(Ez 29:6-7)*. Dat is een les die ook wij allemaal vaker in ons leven moeten leren.

En al de inwoners van Egypte zullen weten
dat Ik de HEERE ben,
omdat zij voor het huis van Israël
een rietstaf geweest zijn.
Toen zij u bij uw hand grepen, knakte u,
maar u scheurde heel hun schouder open.
Toen zij op u steunden, brak u,
maar u liet alle heupen op zichzelf staan.
(Ez 29:6-7)

Het moeilijkste voor klagende mensen is om bij iemand troost te vinden die werkelijk iets van de smart begrijpt en die helpt dragen. De vroegere minnaars van Jeruzalem, met wie ze overspelig omging en met wie ze verbonden sloot, kunnen die troost in elk geval niet geven. Maar ook haar vroegere vrienden geven geen troost; zij behandelen haar integendeel als een vijand. Ze heeft liefde en vriendschap gezocht bij anderen dan bij de HEERE. Zulke liefde en vriendschap stellen altijd teleur.

Van Jeruzalem wendt Jeremia zich nu tot Juda *(vers 3)*. De bevolking van Juda is niet meer in het land. Ze is in ballingschap gevoerd, waar ze in ellende en harde slavenarbeid is. Ze woont buiten het land, onder de heidenvolken. Ze is een ontheemde, weg van de plaats van rust en daardoor onrustig. De ware rust, die van het vrederijk, is ver weg. Vijanden beheersen de plaats van rust. Zedekia en een aantal soldaten hebben wel geprobeerd om aan de ballingschap te ontkomen door te vluchten, maar ze zijn ingehaald door de vijand *(Jr 39:4-5)*.

De stad, vroeger vol feest en vreugde | *verzen 4-6*

4 *De wegen van Sion treuren,* *daleth*
ze zijn zonder feestgangers.
Al haar poorten zijn verwoest;
haar priesters zuchten.
Haar jonge vrouwen zijn bedroefd,
en zijzelf – bitter is het haar.
5 *Haar tegenstanders zijn aan het hoofd [komen te staan],* *he*
haar vijanden zijn gerust.
Want de HEERE heeft haar bedroefd
om haar talrijke overtredingen.
Haar kleine kinderen zijn [in] gevangenschap
gegaan, vóór de tegenstander uit.
6 *Uit de dochter van Sion trok* *waw*
al haar pracht weg.
Haar vorsten zijn als herten geworden
[die] geen weide vinden:
krachteloos gingen zij
vóór de vervolger uit.

In deze verzen kijkt de profeet terug naar vroegere, betere dagen. Tegen die achtergrond komt de huidige ellende des te schrijnender uit. De wegen van Sion, dat zijn de wegen die naar Sion voeren, waren vroeger vol van *"feestgangers"* *(vers 4)*. Nu liggen ze er verlaten bij, want niemand gaat meer op naar Sion en kan dat ook niet, want het volk is in ballingschap.

Om de verlatenheid te benadrukken worden de wegen als personen voorgesteld die vanwege de verlatenheid *"treuren"*. Driemaal per jaar bedekten

de feestgangers de wegen met gezang als ze naar Jeruzalem optrokken voor de feesten van de HEERE. Nu treuren deze wegen, omdat er niemand meer voor het feest opgaat naar Jeruzalem. Er zijn geen mensen meer.

De poorten van de stad liggen in puin, en als de poorten in puin liggen, ligt ook de stad in puin. Het is een open stad, iedereen die wil, kan er zo binnenlopen. De poorten zijn de plaatsen waar recht werd gesproken *(Ru 4:1)*. Maar er is geen recht meer. In de poorten vond ook het maatschappelijk verkeer plaats en werd markt gehouden. Het was de ontmoetingsplaats tussen de pelgrim en de stad *(Ps 122:2)*. Dat is allemaal voorbij.

Onze voeten staan
binnen uw poorten, Jeruzalem!
(Ps 122:2)

De priesters die in de afgodendienst zijn voorgegaan, zien het resultaat van hun valse bezigheden en zuchten. De enkele trouwe priesters kunnen niet meer in de tempel terecht, want die is verwoest. De enkele jonge vrouwen die er nog zijn, die op de grote feesten voor zang en reidans zorgden *(Ps 68:26; Jr 31:13)*, die zich het leven ook zo heel anders hadden voorgesteld, zijn bedroefd. Voor haarzelf, dat is de stad, de samenleving daarin, is alles bitter.

Sion is overgegeven in de hand van haar tegenstanders die nu boven haar staan *(vers 5; vgl. Dt 28:13,44b-45)*. Die hebben nu eindelijk hun zin en rust *(vgl. Jb 12:6)*. De doorn in hun oog, Jeruzalem, is te gronde gericht. Het is pijnlijk om te worden vernederd. Het is extra pijnlijk om te constateren dat de vijand daar voldoening in vindt.

De HEERE zal u tot een hoofd maken en niet tot een staart, en u zult uitsluitend omhoog gaan en niet omlaag, als u gehoorzaam bent aan de geboden van de HEERE, uw God, waarvan ik u heden gebied [dat u ze] in acht neemt en houdt, ... (Dt 28:13)

... Hij zal tot een hoofd zijn en u zult tot een staart zijn. Al deze vervloekingen zullen over u komen, u achtervolgen en u treffen, totdat u weggevaagd wordt, omdat u de stem van de HEERE, uw God, niet gehoorzaam geweest bent, door Zijn geboden en Zijn verordeningen, die Hij u geboden heeft, in acht te nemen. (Dt 28:44b-45)

Wie het werkelijk heeft gedaan, is de HEERE. Hij heeft deze droefheid over haar moeten brengen en wel *"om haar talrijke overtredingen"*. Hier wordt voor het eerst de aanleiding van de ellende genoemd. Het is de eerste uitspraak – van de dichter en nog niet van Jeruzalem zelf – over de overtredingen van de stad en dat de HEERE daarom het oordeel heeft moeten uitvoeren. Er volgen nog meer van dergelijke uitspraken *(verzen 8,14,18,20,22)*. Het volk moet tot die belijdenis komen en de aanleiding van het oordeel bij zichzelf zoeken.

Direct na deze geloofsuiting ziet de dichter weer de heersende nood en wordt daar opnieuw door aangegrepen. Hij beschrijft tot het eind van *vers 6* wat Jeruzalem kwijt is. Het eerst noemt hij de kleine kinderen, de kleuters, de kinderen van het verbond. Het laat op wel heel indringende wijze zien dat de HEERE Zijn volk heeft verlaten.

In dit boek wordt enkele keren over de kinderen gesproken *(Kl 2:20; 4:4; vgl. Jr 9:21)*. Vooral voor hen zijn de gevolgen rampzalig. Zij zijn de grootste slachtoffers van de ontrouw van een volk of ouders. Ze worden vóór de tegenstander uit in gevangenschap gejaagd, weggerukt van hun ouders en van broers en zussen. Kleine kinderen moeten worden uitgeschakeld, zodat ze niet kunnen opgroeien en in hun volwassenheid een gevaar worden voor de bezetter.

Van de pracht die de stad, de *"dochter Sion"*, eens bezat vanwege het glorieuze heiligdom waarin de HEERE woonde *(Ps 96:6)*, is niets over, ze is verdwenen *(vers 6)*. De vorsten, de mensen die in de stad de dienst uitmaakten, zijn opgejaagde herten geworden die nergens rust en voedsel kunnen vinden. Door de belegering van de stad zijn ze uitgehongerd en krachteloos geworden. Ze kunnen zelfs niet meer vluchten, maar worden als slachtvee voor de vervolgers uitgedreven.

Majesteit en glorie zijn voor Zijn aangezicht,
macht en luister in Zijn heiligdom. (Ps 96:6)

Bezinning | *verzen 7-8*

7 *Jeruzalem denkt* *zain*
in de dagen van haar ellende en haar ontheemding,
aan al haar kostbaarheden
die zij in de dagen van weleer bezat,
toen haar volk in de hand van de tegenstander viel,
en zij geen helper had,
de tegenstanders haar zagen [en] lachten
om haar ondergang.
8 *Zwaar heeft Jeruzalem gezondigd;* *cheth*
daarom is zij tot een afgezonderde [vrouw] geworden.
Allen die haar eerden, verachten haar,
want zij hebben haar naaktheid gezien.

Ja, zij, zij zucht
en zij heeft zich naar achteren toe omgekeerd.

Jeruzalem – hier wordt de naam van de stad voor de eerste keer genoemd – bevindt zich in ellende en ontheemding *(vers 7)*. Wat vroeger betreft, zijn er alleen herinneringen aan wat ze toen aan vele kostbaarheden bezat. Dat maakt de situatie alleen maar droeviger. Toen ze in het bezit was van al die kostbaarheden, kwam de vijand en viel ze in de hand van de tegenstander. Steeds weer moet ze aan dat verschrikkelijke ogenblik denken.

Een helper was er niet, dat maakt het nog dramatischer. Het is dramatisch om zonder helper in de macht van een meedogenloze vijand te zijn. In die toestand komt een volk of een mens terecht, wanneer God als Helper wordt afgewezen *(Hs 13:9)*. Vervolgens blijkt dan ook nog dat een dergelijke situatie in plaats van medelijden op te wekken leedvermaak geeft bij de tegenstander, die zich verheugt over haar ondergang. Dit lachen is een hatelijk, boosaardig, duivels lachen.

Het is uw verderf, Israël,
[dat u zich keert] tegen Mij, tegen uw hulp!
(Hs 13:9)

Deze verandering van situatie is het gevolg van haar zware zonden, waarvan de schuld steeds groter werd omdat die zonden onophoudelijk werden herhaald *(vers 8)*. Daardoor is Jeruzalem te schande geworden en van alle waarde en eer ontdaan, terwijl ze nu 'naakt', dat is zonder enig middel van bescherming, openligt voor haar vijanden. Haar naaktheid is de straf op haar ontrouw aan de HEERE. We zien hier weer de tegenstelling tussen vroeger en nu. Allen die haar vroeger vereerden, met wie ze verbonden had gesloten, en die haar nu zien, verachten haar.

De stad wordt steeds als een vrouw gezien. In *vers 1* is ze weduwe en hier is ze een onreine vrouw vanwege haar maandelijkse onreinheid, maar ook nog eens een naakte vrouw. Het enige wat zij doet, is zuchten en zich afwenden, zich naar achteren toe omkeren. Ze heeft een afkeer van zichzelf gekregen. Ze wil zichzelf niet zien en ook niet weten wat anderen van haar zien.

De huidige toestand als klacht tot God | *verzen 9-11*

9 Haar onreinheid kleeft aan haar zomen; *teth*
zij heeft niet gedacht aan haar einde.

Wonderbaarlijk diep is zij gezonken,
zij heeft geen trooster.
Zie, HEERE, mijn ellende,
want de vijand maakt zich groot.
10 *De tegenstander heeft zijn hand uitgespreid* *jod*
over al haar kostbaarheden;
immers, zij heeft heidenvolken zien
binnengaan in haar heiligdom,
van wie U geboden had dat zij niet mogen komen
in Uw gemeente.
11 *Heel haar bevolking zucht* *kaph*
op zoek naar brood.
Zij hebben hun kostbaarheden gegeven voor voedsel,
om [hun] ziel te verkwikken.
Zie, HEERE, en aanschouw,
hoe veracht ik geworden ben!

De dichter vergelijkt de stad met een vrouw bij wie de menstruatie de zomen van haar kleding heeft bevlekt, wat door iedereen wordt gezien en bij ieder afschuw oproept *(vers 9)*. Dit verwijst naar haar afgoderij waardoor ze onrein is geworden, een onreinheid die haar hele wandel aankleeft. Ze heeft totaal niet stilgestaan bij de gevolgen van haar afgoderij, wat het einde daarvan is, waar het op zou uitlopen en waarop het nu uitgelopen is *(vgl. Dt 32:29; Js 47:7)*. Ze heeft er niet aan gedacht dat de HEERE zou ingrijpen, hoewel Hij haar daarvoor vaak door Zijn profeten heeft gewaarschuwd.

Waren zij maar wijs, dan zouden zij dit opmerken.
Zij zouden op hun einde letten. (Dt 32:29)

De diepte van ellende waarin de stad door haar ontrouw is gezonken, is *"wonderbaarlijk" (vgl. Dt 28:43)*. Ze had dit nooit gedacht. 'Wonderbaarlijk' wil zeggen dat God wonderlijk met haar heeft gehandeld, waardoor zij in een onvoorstelbare diepte van ellende is gekomen. De diepte waarin de stad is weggezonken, heeft in de ogen van de profeet een bovennatuurlijke oorsprong. In aansluiting daarop lezen we voor de tweede keer dat ze geen trooster heeft, een constatering die nog nadrukkelijker haar ellende toont.

De vreemdeling die in uw midden is, zal hoger [en] hoger boven u uitstijgen, maar u zult lager [en] lager neerdalen. (Dt 28:43)

In het laatste deel van *vers 9* horen we voor de eerste keer de stad zelf spreken over haar, *"mijn"*, ellende. Jeremia maakt zich hier een met de stad. Hij legt de woorden in de mond van de stad. De uitroep *"zie, HEERE"* komt nog twee keer in dit hoofdstuk voor *(verzen 11,20)*. De bedoeling van de uitroep is om de HEERE op haar ellende te wijzen, zodat dit, als Hij die ziet, bij Hem toch wel medelijden met haar zal opwekken. Ze wijst Hem erop dat de vijand door haar te vernederen zichzelf groot maakt. Dat kan Hij, Die alleen werkelijk 'groot' is, toch niet ongestraft laten?

De tegenstander heeft niet alleen Jeruzalem tot schande gemaakt, hij heeft zijn hand ook naar de kostbaarheden van de tempel uitgestrekt *(vers 10; 2Kr 36:10; Jr 52:17-23)*. Dat heidenvolken het heiligdom zijn binnengegaan, is een schokkende zaak en onverdraaglijk voor een Jood *(Ps 79:1; vgl. Dt 23:3-4)*.

O God, heidenvolken zijn in Uw eigendom gekomen,
zij hebben Uw heilige tempel verontreinigd,
zij hebben Jeruzalem tot een puinhoop gemaakt.
(Ps 79:1)

Het was de heidenen verboden de tempel binnen te gaan *(Ez 44:7)*. Mensen die niet eens mochten toetreden tot de gemeente van Israël, waren het heiligdom binnengegaan. Dat het kon gebeuren, is omdat Jeruzalem het heiligdom van haar hart niet heeft vrijgehouden van het verderf van de vijand van de ziel. Ze heeft toegelaten dat de vijand haar geestelijke schatten roofde omdat ze zich met de vijand heeft ingelaten en zijn goden is gaan dienen.

..., want u hebt vreemdelingen binnengebracht, onbesnedenen van hart en onbesnedenen van vlees, om in Mijn heiligdom te [laten] zijn, zodat zij Mijn huis ontheiligden; want u bood Mijn brood – het vet en het bloed – aan, en zij verbraken Mijn verbond door al uw gruweldaden. (Ez 44:7)

Na de verwoesting van de stad – en niet tijdens de belegering – zucht *"heel haar bevolking"*, dat wil zeggen het restant aan bevolking, en is wanhopig op zoek naar voedsel *(vers 11)*. De wanhoop is algemeen. Ze hebben al hun kostbaarheden gegeven om maar enig voedsel te krijgen. Daardoor leven ze weer even op en verlengen ze hun leven *(vgl. Ri 15:19; 1Sm 30:12)*. Nu is er niets meer te geven. De hongerdood is hun toekomst.

Voor de tweede keer lezen we *"zie, HEERE" (vers 11; vers 9)*. Het komt uit het diepst van haar ziel. Het gaat er niet om Zijn aandacht te vragen voor de verachting op zich, maar voor de diepte en omvang ervan, *"hoe"*. Ze hoopt dat dit de HEERE tot medelijden zal bewegen.

De HEERE heeft het gedaan, om de zonde | *verzen 12-14*

> 12 *Raakt het u allen niet, voorbijgangers?* *lamed*
> *Aanschouw en zie*
> *of er leed is als mijn leed,*
> *dat mij is aangedaan,*
> *waarmee de HEERE [mij] bedroefd heeft*
> *op de dag van Zijn brandende toorn.*
> 13 *Vanuit de hoogte heeft Hij vuur gezonden* *mem*
> *in mijn beenderen, en Hij heerst daarover.*
> *Hij heeft voor mijn voeten een net uitgespreid,*
> *Hij heeft mij naar achteren toe doen omkeren,*
> *Hij heeft mij [tot] verwoesting overgegeven,*
> *de hele dag ziek [gemaakt].*
> 14 *Het juk van mijn overtredingen is aangebonden,* *nun*
> *door Zijn hand zijn zij samengevlochten;*
> *zij zijn op mijn nek geklommen.*
> *Hij heeft mijn kracht doen struikelen.*
> *De Heere heeft mij in [hun] handen gegeven;*
> *ik kan niet opstaan.*

Na de klacht *over* Jeruzalem in de *verzen 1-11* horen we in het tweede deel van dit hoofdstuk de klacht *van* Jeruzalem *(verzen 12-22)*. Die klacht is niet tot de HEERE gericht, zoals in *vers 11*, maar tot de *"voorbijgangers"*, de volken om haar heen die worden voorgesteld als reizigers die langs de wegen van het verwoeste Juda voorbijtrekken *(vers 12)*.

Jeremia, die zich met de stad vereenzelvigt en namens haar spreekt, roept de voorbijgangers toe of het hun niet raakt als ze de ellende zien waarin hij, de stad, zich bevindt. Hij roept hen op goed te kijken en na te gaan of er wel ergens op de wereld een leed is dat vergelijkbaar is met het leed dat haar is aangedaan. Hij voegt eraan toe dat hij zich bewust is, dat dit leed van de HEERE komt en niet van de vijanden. De HEERE heeft haar bedroefd, maar dat is wel omdat Zijn brandende toorn over de schuldige stad moest komen.

De *"dag van Zijn brandende toorn"* is de dag van de HEERE, de dag die als een dag van oordeel door Hem is aangekondigd door Zijn profeten. Deze

dag zal in zijn volle omvang in de eindtijd aanbreken, als de HEERE handelend en oordelend in het wereldgebeuren ingrijpt ten gunste van het overblijfsel van Zijn volk dat vreselijk lijdt, met als eindresultaat het vrederijk. De dag van de val van Jeruzalem wordt verbonden met het lijden in het eindtijd.

Achter dit spreken van Jeremia over de ellende waarin hij en de stad zich bevinden, horen we ook de Heer Jezus spreken. Hij is op unieke wijze in de brandende toorn van God geweest. Dat was niet vanwege Zijn zonden – die heeft Hij niet gedaan en niet gekend –, maar vanwege de zonden die Hij op Zich nam van hen die in Hem geloven. Hij is de ware Man van smarten, Die als geen ander de ontrouw van Zijn volk heeft gevoeld. Wat Hem oneindig groter maakt dan Jeremia, is dat Hij de diepste oorzaak daarvan heeft weggenomen en een nieuwe situatie tot stand zal brengen die volkomen aan Gods wil beantwoordt.

In *vers 13* hebben we drie beelden waarmee het oordeel wordt beschreven. De beelden zijn heel verschillend en vertonen geen onderlinge samenhang. Dat versterkt de indruk van radeloosheid.

Het eerste beeld is dat van een *"vuur"* dat tot in het gebeente doordringt, dat wil zeggen tot in het diepste inwendige en totaal. Het is de uitdrukking van intens, ondraaglijk lijden *(Ps 102:4; Jb 30:30)*. Jeremia voelt zich zozeer een met de verwoeste stad, dat hij in zijn beenderen het vuur van het oordeel voelt dat de HEERE gezonden heeft en dat Hij daarover heerst. Hij ervaart de HEERE als een tegenstander Die in toorn tegen Zijn volk en Zijn stad is ontbrand.

Want mijn dagen zijn als rook vervlogen,
mijn beenderen zijn uitgebrand als een haard.
(Ps 102:4)

Het tweede is *"een net"*. Dat ziet op het plotselinge van het oordeel. Het oordeel overrompelde Jeruzalem, zoals een wild dier onverwachts terechtkomt in een net dat een jager heeft gespannen, waarin het verward raakt en waaruit het zich niet meer kan bevrijden *(vgl. Ps 10:9; Hs 7:12; Ez 12:13; 19:8)*. Jeremia ziet voor zijn voeten een net waardoor hij gevangen wordt. Dat net is daar door de HEERE gelegd *(vgl. Jb 19:6)*. Jeremia voelt zich in de macht van de jager die hem dwingt naar achteren te keren.

...,
weet dan dat God mij neergedrukt heeft,
en mij [met] Zijn vangnet omsingeld heeft.
(Jb 19:6)

Het derde beeld is dat van *"ziek"* zijn als gevolg van het oordeel. Hij voelt de verwoesting waaraan hij door de HEERE is overgegeven. Het maakt hem de hele dag door ziek, zonder een ogenblik van verlichting te kennen van de pijnen en wanhoop die hem teisteren.

We horen hier een man die diep begaan is met het leed dat de stad heeft getroffen. Hij heeft dat leed vele jaren en op vele manieren aangekondigd *(Jr 11:16; 15:14; 17:4,27; 21:10,12,14; 22:7; 34:2,22; 37:8,10; 38:23)*, met de bedoeling dat Jeruzalem zich zou bekeren en haar dit leed bespaard zou blijven. Als het dan gekomen is, zegt hij niet verwijtend dat hij het toch altijd al heeft gezegd en dat ze nu haar verdiende loon krijgt. Nee, hij treurt diep over de vervulling van Gods oordeel.

Het juk van de overtredingen drukt zwaar op de stad, op Jeremia *(vers 14)*. Aan de ene kant heeft de stad dit juk zelf gevlochten door haar zonden. Maar het is ook de HEERE Die het heeft gedaan en het op hun nek legt als een tuchtiging. Zonde die op een mens drukt, berooft hem van kracht en doet hem struikelen.

De tucht door de vijanden komt voor Jeremia van *"de Heere"*, *Adonai*, Zijn soevereine Heer en Meester. Hij is door Hem overgeleverd in de handen van de vijanden. De aanvaarding daarvan zorgt ervoor dat de tucht een volkomen uitwerking heeft. Hij kan niet opstaan om zijn eigen weg te gaan. Er is geen enkele vorm van verzet mogelijk. Elke bewegingsvrijheid is verdwenen.

De mensen van Jeruzalem | *verzen 15-17*

> 15 *De Heere heeft al mijn machtigen* *samech*
> *in mijn midden verworpen.*
> *Hij heeft een samenkomst over mij uitgeroepen*
> *om mijn jongemannen te breken.*
> *[Als in] een wijnpers heeft de Heere*
> *de maagd, de dochter van Juda, getreden.*
> 16 *Vanwege deze dingen ween ik,* *ain*
> *mijn oog, mijn oog laat water neerstromen,*
> *omdat de Trooster Die mijn ziel verkwikt*
> *ver van mij is.*

Mijn zonen zijn ontzet,
want de vijand had de overhand.
17 *Sion spreidt haar handen uit,* *pe*
[maar] zij heeft geen trooster.
Wat Jakob betreft heeft de HEERE geboden:
Zijn omstanders zullen zijn tegenstanders zijn.
Jeruzalem is geworden
als een afgezonderde [vrouw] onder hen.

De machtigen van de stad zijn verdwenen. Ze zijn door de Heere verworpen *(vers 15)*. Jeremia, of beter Jeremia die zich met Jeruzalem identificeert, noemt hen 'mijn machtigen'. Ze zijn uit het midden van de stad verworpen. Dat berust op een besluit van God. Hij heeft daarvoor een feestelijke samenkomst uitgeroepen. Het is een vreselijke samenkomst. Het is geen samenkomst voor de HEERE, maar van de vijanden. De vijanden hebben de kracht van de jongemannen gebroken. In een direct daarop volgend beeld van een maagd wordt de dochter van Juda gezien in een wijnpers die door de Heere getreden wordt. Hij oordeelt haar.

Bij een feest hoort wijn. De feestvreugde van de wijn wordt verkregen door het treden van de druiven in de wijnpers, wat een beeld is van oordeel *(Js 63:3; Jl 3:13; Op 14:19)*. In de gebruikte beelden van feest en wijnpersbak ligt ironie. Ze wekken de gedachte op aan blijdschap, gejuich, terwijl het gaat om het oordeel dat in al zijn verschrikking over Jeruzalem, *"de maagd, de dochter van Juda"*, is gekomen.

Al deze ellende veroorzaakt bij de profeet intens verdriet en een stroom van tranen *(vers 16)*. Hij voelt zich ongetroost. De HEERE, Die zijn enige Trooster is, is zo ver weg. En als Hij niet troost, wie dan wel? Zijn zonen, dat zijn de kinderen van Zijn volk, zijn ontzet vanwege de macht van de vijand die deze ongestoord kan uitoefenen over de stad.

In *vers 17* is Jeremia weer een toeschouwer. Hij spreekt niet meer over ´ik´, maar over ´zij´, dat is Sion. Hij ziet hoe Sion de handen naar de hemel uitspreidt, maar geen trooster heeft. De hemel zwijgt. In dit hele boek horen we geen antwoord van God. Jeremia spreekt de zekerheid uit dat, wat het volk overkomt, door de HEERE geboden is. Alle leed komt van Hem. Hij heeft ervoor gezorgd dat de omstanders tegenstanders zijn geworden en

dat Jeruzalem bij niemand steun kan vinden. Ze is door de HEERE opgegeven, verlaten, omdat ze *"als een afgezonderde"* is geworden. Dat heeft ze te wijten aan haar eigen ontrouw tegenover Hem.

Bezinning | *verzen 18-19*

> *18 Rechtvaardig is Hij, de HEERE,* *tsade*
> *want ik ben Zijn bevel ongehoorzaam geweest.*
> *Luister toch, alle volken,*
> *en zie mijn leed:*
> *mijn jonge vrouwen en mijn jongemannen*
> *zijn in gevangenschap gegaan.*
> *19 Ik riep tot mijn minnaars,* *koph*
> *[maar] zíj hebben mij bedrogen.*
> *Mijn priesters en mijn oudsten*
> *hebben de geest gegeven in de stad,*
> *toen zij voedsel zochten voor zichzelf*
> *om hun ziel te verkwikken.*

In deze verzen spreekt Jeremia of de stad weer, dat wil zeggen het gelovig overblijfsel *(vers 18)*. Zij zijn onschuldig, maar buigen het hoofd onder het oordeel. Juist zij klagen en buigen zich. De ongelovige massa klaagt niet, maar scheldt en komt in opstand. Het overblijfsel maakt zich een met de toestand van de massa.

Hij verklaart de HEERE voor rechtvaardig in Zijn handelen met de stad *(Jr 12:1)* en met hem, want hij weet zich ook schuldig. Hier gaan het kennen van God en het kennen van zichzelf samen. Hij is niet beter dan de massa. Toch kan hij vanwege zijn belijdenis de volken oproepen naar zijn leed te kijken *(vers 12)*. Dat leed is dat de bloem van de natie, *"mijn jonge vrouwen en mijn jongemannen"*, de hoop van de toekomst, in gevangenschap is gegaan.

De stad had haar hoop gevestigd op hen die een intieme relatie met haar hadden vanwege het gewin dat zij daarvan hadden, met wie zij een bondgenootschap gesloten had *(vers 19)*. Maar ze is er bedrogen mee uitgekomen. In de nood blijken ze het allemaal te laten afweten.

Het was zonde om er minnaars op na te houden, want de HEERE Zelf was haar Minnaar. Het was daarenboven zonde om in de nood tot die min-

naars te roepen in plaats van tot de HEERE. De behoefte van de profeet om zich een te maken met de stad is hier zo groot, dat hij zowel het eerste – de omringende volken als minnaars – als het tweede – het roepen tot die minnaars in hun benauwdheid – voor zijn rekening neemt.

Ook in de stad is er geen hulp van mensen op wie ze eerst vertrouwde, de priester en de oudste. Zij denken ook alleen aan zichzelf en hun eigen behoeften. Er was geen leven in hen overgebleven. Ze hebben geprobeerd aan voedsel te komen om daardoor *"hun ziel te verkwikken"*, dat wil zeggen weer op te leven *(vers 11)*. Daarmee zijn deze leidslieden niet in leven gebleven. Ze hebben de geest gegeven en zijn omgekomen.

Gebed | *verzen 20-22*

> 20 *Zie, HEERE, hoe het mij bang te moede is;* *resj*
> *mijn ingewanden zijn vol onrust,*
> *mijn hart keert zich om in mijn binnenste,*
> *want ik ben zeer ongehoorzaam geweest;*
> *buiten heeft het zwaard [mij] van kinderen beroofd,*
> *binnenshuis is [het] als de dood.*
> 21 *Zij horen hoe ik zucht,* *sjin*
> *[maar] ik heb geen trooster.*
> *Al mijn vijanden horen mijn onheil, zij zijn vrolijk,*
> *omdat U [dat] hebt gedaan.*
> *U hebt de dag gebracht die U aangekondigd hebt,*
> *maar zij zullen zijn net als ik.*
> 22 *Laat al hun kwaad voor Uw aangezicht komen,* *taw*
> *en doe met hen*
> *zoals U met mij gedaan hebt*
> *vanwege al mijn overtredingen.*
> *Want talrijk zijn mijn zuchten,*
> *en mijn hart is afgemat.*

Voor de derde keer klinkt de roep *"zie, HEERE" (vers 20; verzen 9,11)*. Nu is dat niet meer om de aandacht op de ellende of de vijanden te richten, maar op zichzelf. Het is hem bang te moede en hij is vanbinnen vol onrust. Zijn hart keert zich om in hem. Hij wordt verteerd door schuldgevoelens over zijn ongehoorzaamheid die hij voluit erkent. Jeremia is hier weer de

stem van de stad. Hij ziet overal de dood. De kinderen, met wie hier de bewoners van de stad worden bedoeld, zijn buitenshuis door het zwaard gedood. Daardoor is het huis nu doods.

De vijand is er altijd op uit onze kinderen te doden. Dat doet hij vooral als ze buiten de veilige sfeer van het huis zijn, als ze buiten, in de wereld moeten zijn. Het is hem ook gelukt in te dringen in de veilige sfeer van de huizen van de gelovigen en zaait daar ook dood en verderf.

De stad is zich bewust dat de vijand haar zuchten van ellende hoort *(vers 21)*. Haar ellende is vooral dat er geen trooster is. De vijanden nemen het onheil van de stad waar en zijn daar vrolijk over. Ze zien dat de hand van de HEERE Zijn volk heeft geslagen. Het oordeel dat het volk moest treffen uit de hand van vijanden, kwam uit de hand van de HEERE. Dat zeggen de vijanden hier.

Het volk erkent dat de HEERE inderdaad de Uitvoerder van het oordeel is. Hij heeft de dag doen komen die Hij heeft aangekondigd *(Jr 4:9; 7:32-34; 17:16-18)*. Het volk zegt tevens dat dit oordeel ook over de vijanden zal komen vanwege hun slechtheid. De vijanden hebben Gods oordeel uitgevoerd, maar ze hebben het gedaan op een ongoddelijke, zelfzuchtige wijze en daarom zal de HEERE ook hen oordelen.

Jeremia herinnert de HEERE aan al het kwaad dat de vijanden hem, dat is de stad Jeruzalem, hebben aangedaan *(vers 22)*. Hij vraagt daarvoor aan de HEERE dat Hij het hun rechtvaardig zal vergelden op dezelfde manier als de HEERE met hem heeft gedaan vanwege al zijn overtredingen *(vgl. Jr 51:35)*. Hij kan dat vragen omdat er door hem talrijke zuchten geslaakt worden, waarmee hij aangeeft dat hij zich diep buigt onder de tuchtiging die over hem is gekomen. Zijn hart is daarbij afgemat en diep terneergeslagen. Hij beroemt zich nergens meer op.

Laat het geweld mij en mijn familie aangedaan, komen op Babel,
moet de inwoonster van Sion zeggen.
Laat mijn bloed komen op de inwoners van Chaldea,
moet Jeruzalem zeggen. (Jr 51:35)

Klaagliederen 2

Inleiding

Hier begint het tweede lied, dat ook begint met het woord *"hoe" (vers 1; vgl. Kl 1:1)*. Ook hier geldt wat we in het eerste lied hebben: tweeëntwintig verzen van elk drie regels, waarbij het eerste vers begint met de eerste letter van het Hebreeuwse alfabet en elk volgend vers met de volgende letter ervan. Opnieuw horen we de grote smart van Jeremia die elke letter nodig heeft om aan zijn smart uitdrukking te kunnen geven.

In de eerste klaagzang *(Klaagliederen 1)* gaat het meer over verlatenheid, eenzaamheid en schande als gevolg van de verwoesting van Jeruzalem. In de klaagzang in dit hoofdstuk zien we meer de toestand van de verwoesting met als hoofdzaak de verwoesting van de tempel. Ook zien we hier nadrukkelijk dat de verwoesting het gevolg is van de toorn van God.

1. De *verzen 1-9* beschrijven de verwoesting van Jeruzalem waarbij die wordt toegeschreven aan de Heere (*Adonai*).
2. In *vers 10* zien we hoe enkele overlevenden eraan toe zijn en
3. in de *verzen 11-12* horen we de persoonlijke nood van Jeremia.
4. In de *verzen 13-17* wordt Jeruzalem beklaagd; Jeremia zoekt naar een troostgrond, maar vindt die niet.
5. De *verzen 18-19* bevatten een oproep om de Heere (*Adonai*) aan te roepen en
6. in de *verzen 20-22* horen we hoe de HEERE (*Jahweh*) wordt aangeroepen.

Jeruzalem verwoest – de Heere heeft het gedaan | *verzen 1-9*

> 1 *Hoe heeft de Heere in Zijn toorn* *aleph*
> *de dochter van Sion in wolken gehuld.*
> *Hij heeft vanuit de hemel ter aarde geworpen*
> *de luister van Israël;*
> *en Hij heeft aan de voetbank van Zijn voeten niet gedacht*
> *op de dag van Zijn toorn.*

2 *De Heere heeft verslonden, Hij heeft niet gespaard,* *beth*
alle woningen van Jakob;
Hij heeft in Zijn verbolgenheid
de vestingen van de dochter van Juda met de grond gelijkgemaakt.
Hij heeft [ze] met de grond in aanraking doen komen,
Hij heeft het koninkrijk en zijn vorsten ontheiligd.
3 *In brandende toorn heeft Hij* *gimel*
heel de hoorn van Israël stukgebroken.
Hij heeft Zijn rechterhand naar achteren toe getrokken
in het zicht van de vijand.
Hij is tegen Jakob ontbrand als een vlammend vuur,
[dat] naar alle kanten verteert.
4 *Hij heeft Zijn boog gespannen als een vijand,* *daleth*
Zijn rechterhand in de aanslag
als een tegenstander; Hij doodde
alle voor het oog begerenswaardige dingen.
In de tent van de dochter van Sion
heeft Hij Zijn grimmigheid als een vuur uitgestort.
5 *De Heere is als een vijand geworden.* *he*
Hij heeft Israël verslonden,
al haar paleizen heeft Hij verslonden,
haar vestingen te gronde gericht:
Hij vermeerderde bij de dochter van Juda
geklag en geklaag.
6 *Hij heeft als [in] een tuin Zijn hut met geweld omvergehaald,* *waw*
Hij heeft Zijn plaats van samenkomst te gronde gericht;
De HEERE heeft in Sion laten vergeten
feestdag en sabbat.
Hij heeft in Zijn grimmige toorn verworpen
koning en priester.
7 *De Heere heeft Zijn altaar verstoten,* *zain*
tenietgedaan Zijn heiligdom.
Hij heeft in de hand van de vijand uitgeleverd
de muren van haar paleizen.
Zij hebben in het huis van de HEERE [hun] stem laten klinken
als op een feestdag.

8 De HEERE heeft besloten om *cheth*
de muur van de dochter van Sion te gronde te richten;
Hij heeft het meetlint uitgespannen,
Hij heeft Zijn hand niet teruggetrokken van de verslinding.
Hij heeft de vestingwal en de muur rouw doen bedrijven,
samen zijn zij ingestort.
9 Haar poorten zijn ter aarde gezonken, *teth*
haar grendels heeft Hij vernield en gebroken.
haar koning en haar vorsten bevinden zich onder de heidenvolken.
[Het onderwijs in] de wet ontbreekt.
Ook hebben haar profeten geen
visioen van de HEERE ontvangen.

Direct al aan het begin zegt Jeremia dat niet de vijand, maar de Heere (*Adonai*) in Zijn toorn Jeruzalem in het donker van rouw en smart heeft gehuld *(vers 1)*. De wolken, de rouw en smart, omhullen Jeruzalem, de stad ligt erin ondergedompeld. In deze duisternis is geen lichtstraal van Gods aanwezigheid te zien. Er is geen gebed dat kan doordringen tot de Heere.

"De luister van Israël", dat is de eigen woonplaats van de HEERE, de tempel, heeft Hij door de hand van de vijanden *"vanuit de hemel ter aarde geworpen"* en met de grond gelijkgemaakt. Sion is van de hoogste luister naar de diepste schande gegaan *(vgl. Mt 11:23)*. Hoewel de vijanden door Hem zijn gebruikt voor de uitvoering van Zijn toorn, schrijft Jeremia toch alles aan de Heere toe. Hij heeft het gedaan.

"De voetbank van Zijn voeten", de plaats van Zijn rust, is de ark van Zijn verbond *(1Kr 28:2)*. Hij heeft die niet willen en kunnen houden omdat het volk Hem Zijn rust heeft ontnomen door hun zonden. Hij heeft er niet aan gedacht om die voor Zijn volk te beschermen en te bewaren. Hij heeft de tempel moeten verlaten en daarom heeft deze met de voorwerpen erin geen betekenis meer. Op de dag dat Hij Zijn toorn heeft moeten uitoefenen, heeft Hij alles in de hand van de vijanden gegeven om het te vernielen of weg te voeren.

Toen stond koning David op en zei: Luister naar mij, mijn broeders, en mijn volk! Het leefde in mijn hart om een huis van rust voor de ark van het verbond van de HEERE te bouwen, en voor de voetbank van de voeten van onze God. (1Kr 28:2)

De Heere heeft Zijn eigen woning niet gespaard. Hij (*Adonai*) heeft ook de woningen van Zijn volk niet gespaard, maar ze allemaal in puin gelegd *(vers 2)*. Hij heeft ze verslonden alsof Hij een groot monster is. Het wijst op de volledigheid van de verwoesting.

Zijn verbolgenheid over hun zonden is groot. Daarom heeft Hij alle vestingen, alle versterkte steden van Juda, waarop zij hebben vertrouwd als een bescherming tegen de vijand, van de aardbodem weggevaagd. De beschrijving is helder. *De Heere* heeft met de steden gehandeld.

Hij heeft ze *"met de grond in aanraking doen komen"*, dat wil zeggen met de grond gelijkgemaakt. Daardoor heeft Hij het koninkrijk en de leiding ervan ontheiligd, dat wil zeggen hun de bijzondere plaats ontnomen die zij voor Hem hadden. Juda is zijn zelfstandigheid kwijt. Zedekia is naar Babel gevoerd en zijn zonen en de vorsten zijn gedood.

"Heel de hoorn van Israël" heeft Hij in Zijn brandende toorn stukgebroken *(vers 3)*. De hoorn is een beeld van kracht *(1Sm 2:1; Jr 48:25)*. Israël is sterk geweest door de HEERE. Van hun kracht is echter niets over omdat zij hun sterke God hebben verlaten. Ze staan krachteloos te midden van de ellende en de puinhopen.

Als de HEERE handelde, was dat tegen Zijn volk gericht. Maar ook als Hij niet handelde, was dat tegen Zijn volk gericht. *"Zijn rechterhand"*, die hen beschermde en die voor hen streed en hen verloste *(Ex 15:12; Ps 18:36; 20:7; 108:7)*, heeft Hij van hen weggetrokken *(Ps 74:11)*. Israël heeft het zonder Zijn hulp moeten doen. De vijand heeft dat gezien en zijn kans gegrepen.

Waarom trekt U Uw hand terug, Uw [sterke] rechterhand?
[Trek haar] uit het midden van Uw boezem. Maak er een eind aan!
(Ps 74:11)

De vijand heeft vrij baan gekregen omdat de HEERE tegen Jakob in toorn is ontbrand. Zijn toorn is *"als een vlammend vuur, [dat] naar alle kanten verteert"*. Niets blijft gespaard. Elke hoek van het land wordt bezocht en valt ten prooi aan Zijn oordelend vuur.

Hij is de tegenstander van Zijn volk geworden *(vers 4)*. Hij heeft als een vijand van Zijn volk gehandeld. In *vers 3* heeft Hij Zijn rechterhand van Zijn volk weggetrokken. Hier komt Zijn rechterhand weer tevoorschijn, maar nu met *"Zijn boog ... in de aanslag"* om Zijn volk als *"een tegenstander"* te

benaderen en te straffen. Hij heeft de boog gespannen en allen gedood die er begerenswaardig uitzagen, dat zijn de strijdbare jongemannen.

In de verborgenheid van de tent, een plaats van geborgenheid en gemeenschap *(Ps 27:5b)*, waarmee Jeruzalem en in het bijzonder de tempel worden bedoeld, woedt nu het vuur van Zijn grimmigheid.

Hij verbergt mij in het verborgene van Zijn tent, ... (Ps 27:5)

De Heere (*Adonai*) is voor Zijn volk *"als een vijand geworden"*, want Hij heeft hen in de hand van de koning van Babel gegeven, waardoor deze vijand Zijn vertegenwoordiger is *(vers 5)*. Als Zijn volk Hem gehoorzaam zou dienen, zou Hij de vijand van de vijanden van Zijn volk zijn *(Ex 23:22)*. Maar nu is Hij, de Heere Zelf, de vijand van Zijn volk *(vgl. Js 63:10)*. Hij heeft het gedaan, Zijn hand heeft dit onheil over hen gebracht. Dat moeten wij ook goed beseffen in wat er over ons komt of tegen ons gezegd wordt. Hoe vijandig of vleselijk iets ook is wat op ons afkomt, wij moeten het uit Zijn hand aannemen.

Maar als u aandachtig naar Zijn stem luistert en alles doet wat Ik spreken zal, zal Ik de vijand van uw vijanden zijn en de tegenstander van hen die u in het nauw brengen. (Ex 23:22)

Zij daarentegen zijn ongehoorzaam geworden en hebben Zijn Heilige Geest bedroefd. Daarom is Hij voor hen veranderd in een vijand, Hij Zelf heeft tegen hen gestreden. (Js 63:10)

Weer wordt het woord *"verslonden"* gebruikt *(vgl. vers 2)*. Israël en al haar paleizen zijn door Hem verslonden. Al haar sterke vestingen zijn *"te gronde gericht"* ofwel met de grond gelijkgemaakt. Het veroorzaakt een toenemend weeklagen bij Zijn volk, de dochter Juda.

Hij heeft Zijn tempel als een tijdelijke hut, *"Zijn hut"*, neergehaald, alsof het een tijdelijk onderkomen was dat boeren op het land bouwen en weer afbreken als ze op het land uitgewerkt zijn. Van de tempel blijft niets over, want Hij heeft die *"met geweld omvergehaald"* *(vers 6)*, waarin ook Zijn verbolgenheid tot uiting komt. Hij heeft het grondig gedaan. De *"tuin"* is Zijn land. Zijn volk heeft daarin aan de afgoden geofferd. Waarom zou Hij dan Zijn tempel nog handhaven? Daarom heeft Hij het voorrecht om Hem te aanbidden van hen weggenomen.

"Zijn plaats van samenkomst", de plaats waar het volk samenkwam bij en met Hem, de tempel, is verdwenen. Hij heeft die plaats Zelf te gronde gericht. Hij werd daartoe verplicht vanwege het gedrag van Zijn volk. Hetzelfde zien we vandaag, waar plaatsen van samenkomst verdwijnen

omdat hoogmoed 'Zijn plaats' heeft gemaakt tot een plaats waar mensen de dienst uitmaken. Als Hem niet meer alle gezag in Zijn plaats van samenkomst wordt gegeven, kan Hij daar niet meer in het midden zijn *(vgl. Mt 18:20)*.

Alles wat het volk aan de HEERE (*Jahweh*) verbond in een feestelijke samenkomst, is voorbij. Het volk heeft het vergeten omdat er niets meer is wat eraan herinnert. De oorzaak daarvan ligt bij de HEERE. Hij heeft met de tempel ook *"feestdag en sabbat"* weggenomen. Hij heeft het onmogelijk gemaakt om Hem ter gelegenheid van de feesten in de tempel te ontmoeten. Dat geldt in dubbel opzicht: Hij is uit de tempel weggegaan en Hij heeft die verwoest.

Met de tempel zijn ook *"koning en priester"* verworpen. Het huis van David is in gevangenschap evenals de priester. Er is een nauwe verbinding tussen het Davidische koningschap en het Levitische priesterschap. David en zijn zoon Salomo zijn ten nauwste betrokken geweest bij de tempel, het werkterrein van de priester. Als de tempel weg is en er voor de priester geen plaats meer is, is er ook voor het koningschap geen plaats meer. Het hele openbare godsdienstige leven heeft geen reden van bestaan meer. Deze situatie zal bestaan tot de ware Koning-Priester, de Heer Jezus, als Priester op Zijn troon zal zitten en zal heersen *(Zc 6:13)*.

In Zijn majesteit heeft de Heere (*Adonai*) *"Zijn altaar verstoten"* en *"tenietgedaan Zijn heiligdom" (vers 7)*. Hij kon die niet langer handhaven omdat zij maar bleven zondigen. Daarmee gaven ze te kennen geen waarde te hechten aan het altaar als symbool van verzoening en aan Zijn heiligdom als symbool van Zijn tegenwoordigheid.

Ook de muren van de paleizen van de vorsten heeft Hij in de hand van de vijand gegeven. Wat menselijkerwijs bescherming zou moeten bieden, wordt voor de vijanden een eenvoudig te nemen hindernis omdat de Heere hen helpt.

Daar hebben de vijanden zelf geen oog voor. Zij bevinden zich in de tempel in plaats van Zijn volk. Daar zijn ze niet om de HEERE te danken, maar om in hoogmoedige vreugde over de overwinning in dat huis hun brallende stem te laten klinken. Het is hún feestdag. Het is geen vreugde voor de HEERE en geen feestdag die aan Hem is gewijd.

De HEERE heeft niet in een opwelling gehandeld. Hij heeft weloverwogen, na rijp beraad, een besluit genomen. Vanwege hun onherstelbaar zondige gedrag heeft Hij moeten besluiten Jeruzalem te verwoesten *(vers 8)*. De muur is neergehaald. De vijand kan er zo binnenlopen.

Dat Zijn besluit weloverwogen is, blijkt ook uit *"het meetlint"* dat *"uitgespannen"* is. Zoiets gebeurt ook zorgvuldig. Zijn hand bewerkte deze *"verslinding"* en bepaalde als met een meetlint de precisie ervan *(vgl. 2Kn 21:13; Js 34:11)*. Meestal wordt een meetlint gebruikt om opbouwende werkzaamheden te verrichten *(Jb 38:5; Zc 1:16)*, maar hier wordt het gebruikt om een verwoestend werk te verrichten.

De verwoesting betreft hier vooral de vestingwerken, muren en voorwallen, die hier weer worden voorgesteld als levende personen die treuren over wat hun is overkomen. Alle bescherming die rust en zekerheid moest bieden, is ingestort met als gevolg dat ze met elkaar rouw bedrijven.

De poorten en grendels zijn vernield *(vers 9)*. Als Nehemia hoort van de neergehaalde muren en de vernielde poorten en grendels, brengt hem dat tot verootmoediging, gebed en handelen *(Nehemia 1-3)*. Zij die de stad moesten beschermen en besturen, *"haar koning en haar vorsten"* – mogelijk worden hier Jojachin en zijn staf bedoeld –, zijn weggevoerd en bevinden zich onder de heidenvolken.

Niemand spreekt meer over de wet. De wet heeft afgedaan en de valse profeten zijn uitgepraat. Naar de wil van God werd niet gevraagd. Er werd niet aan de priesters gevraagd om de wet uit te leggen; evenmin werden de profeten benaderd om te horen wat de HEERE hun had laten zien. Het had ook allemaal geen zin, want God zweeg. Alles wat namens God aan het volk leiding gaf, is verdwenen. Hij heeft het vanwege hun ontrouw van hen weg moeten nemen *(vgl. 1Sm 28:6)*. Er was geen boodschap van troost en ondersteuning voor hen.

En Saul raadpleegde de HEERE, maar de HEERE antwoordde hem niet; niet door dromen, niet door de urim, [en] ook niet door de profeten. (1Sm 28:6)

Reactie van enkele overlevenden | *verzen 10-12*

> *10 Zij zitten zwijgend op de grond,* *jod*
> *de oudsten van de dochter van Sion.*

Zij hebben stof op hun hoofd geworpen,
zich met rouwgewaden omgord.
Zij laten hun hoofd ter aarde hangen,
de jonge vrouwen van Jeruzalem.
11 *Mijn ogen zijn verteerd door tranen,* *kaph*
mijn binnenste is vol onrust.
Mijn ingewanden zijn ter aarde uitgestort,
vanwege de breuk van de dochter van mijn volk,
om het bezwijken van kind en zuigeling
op de pleinen van de stad.
12 *Tegen hun moeders zeggen zij:* *lamed*
Waar is er koren en wijn?
terwijl zij bezwijken als dodelijk gewonden
op de pleinen van de stad,
terwijl hun leven wegvloeit
op de schoot van hun moeders.

Deze verzen vertellen niet meer over de gebeurtenissen, maar over de toestand die daardoor is ontstaan. Die toestand zien we vooral in de reacties van overlevenden, van de oudsten tot de jongsten van het volk. De oudsten hebben niets meer te zeggen, ze hebben geen wijze raad *(vers 10)*. Machteloos en radeloos zitten ze zwijgend terneer. Hun eerbiedwaardigheid hebben ze verloren. De natuurlijke beschutting, de muren, is neergehaald. Ook de geestelijke beschutting, de oudsten, is als het ware neergehaald.

Zoals de muur en de vestingwal rouw bedrijven *(vers 8)*, doen de oudsten dat ook. Ze vertonen tekenen van rouw, alsof er iemand gestorven is. In hun uiterlijk laten ze zien hoezeer ze rouwen over de situatie waarin de stad verkeert *(vgl. Jb 2:12-13; Jr 4:8)*.

Toen zij hun ogen van veraf opsloegen, herkenden zij hem niet. Zij begonnen luid te huilen; daarbij scheurde ieder zijn bovenkleed en ze strooiden stof naar de hemel over hun hoofden. Zo zaten zij met hem op de aarde, zeven dagen en zeven nachten. Niemand sprak een woord tot hem, want zij zagen dat het leed zeer hevig was. (Jb 2:12-13)

De jonge vrouwen, zij die voor nageslacht zouden kunnen zorgen, hebben alle hoop op de toekomst verloren. Wat ze aan nageslacht ter wereld hebben gebracht, hebben ze in hun grenzeloze egoïsme om ten koste van alles te overleven, opgegeten. Nu kunnen ze niet anders dan naar de grond staren.

In *vers 11* spreekt de profeet over zijn intense verdriet en neemt zo deel aan de weeklacht. Hij kan niet anders dan onophoudelijk huilen. Hij kan daardoor zijn ogen niet meer gebruiken. Hij ziet niets meer. Vanbinnen is hij vol onrust. Zijn binnenste komt naar buiten, alsof hij moet braken, zo overstelpt is hij door wat de stad is overkomen. Hij is er helemaal kapot van.

Hij ziet de hartverscheurende taferelen die de honger in de stad veroorzaken voor zich. Hij neemt waar hoe *"kind en zuigeling"* in onmacht neerzinken op de pleinen van de stad, terwijl er niemand is om hen te helpen. In elke oorlog of conflict is het meest trieste schouwspel het leed van kinderen.

Er is geen aangrijpender beeld dan dat van moeders die hun kinderen zien sterven van gebrek, terwijl er niets is wat zij kunnen geven. Jeremia hoort de kinderen klagen en om voedsel roepen tot hun moeders *(vers 12)*. Koren verwijst naar noodzakelijke levensbehoeften en wijn naar meer luxe, niet direct noodzakelijke levensmiddelen. Het is een vreselijk beeld, waar we dit kinderen tot hun moeders horen zeggen. De kinderen sterven langzaam weg.

Moeders die nog enige zorg voor hun kinderen hebben, hebben ze op hun schoot genomen en voelen zich wanhopig omdat ze hun kinderen niet kunnen geven wat die nodig hebben. Baby's sterven in de armen van hun moeders. De schoot, de plaats van leven en geborgenheid, is geen veilige plaats meer en biedt geen bescherming meer tegen leed.

Jeremia beklaagt Jeruzalem | *verzen 13-17*

> 13 *Wat zal ik u voorhouden,* *mem*
> *waarmee u vergelijken, dochter van Jeruzalem?*
> *Waaraan zal ik u gelijkstellen,*
> *zodat ik u zal troosten, maagd, dochter van Sion?*
> *Want groot als de zee is uw breuk!*
> *Wie kan u genezen?*
> 14 *Uw profeten hebben voor u gezien* *nun*
> *valse [visioenen] en dwaasheid;*
> *uw ongerechtigheid hebben zij niet bekendgemaakt*
> *om uw gevangenschap om te keren,*
> *maar zij hebben lasten voor u gezien*
> *van valsheid en misleidingen.*

15 *Alle voorbijgangers hebben over u* *samech*
de handen ineengeslagen.
Zij sisten [van afschuw] en schudden hun hoofd
over de dochter van Jeruzalem:
Is dit de stad waarvan men zei:
Volmaakt van schoonheid,
een vreugde voor heel de aarde?
16 *Zij hebben over u hun mond opengesperd,* *pe*
al uw vijanden.
Zij sisten [van afschuw] en knarsetandden,
zij zeiden: Wij hebben [haar] verslonden!
Ja, dit is de dag die wij verwacht hebben,
wij hebben [hem] gevonden en hebben [hem] gezien!
17 *De HEERE heeft gedaan wat Hij Zich had voorgenomen,* *ain*
Hij heeft Zijn woord vervuld,
dat Hij in de dagen van weleer geboden had.
Hij heeft afgebroken, en niet gespaard,
en Hij heeft de vijand over u verblijd;
Hij heeft de hoorn van uw tegenstanders opgeheven.

In *vers 13* spreekt de profeet tot de stad. Hij wil wel woorden van troost spreken en vraagt zich af wat hij moet zeggen als boodschap van de HEERE. Maar hij kan moeilijk woorden van troost vinden.

Hij kan ook niet wijzen op een soortgelijk lijden. In het lijden kan soms het besef helpen dat ook anderen in dergelijk lijden zijn *(vgl. 1Pt 5:8-9)*. Maar het lijden dat Jeruzalem treft, is zonder weerga. Het kent geen voorbeeld. Ook in die zin is er geen troost te bieden. De kwetsbare weerloosheid wordt door de dubbele aanduiding *"maagd, dochter Sion"* nog versterkt.

Weest nuchter, waakt; uw tegenpartij, [de] duivel, gaat rond als een brullende leeuw, op zoek wie hij zou kunnen verslinden. Weerstaat hem, standvastig in het geloof, daar u weet dat hetzelfde lijden aan uw broederschap in <de> wereld zich voltrekt. (1Pt 5:8-9)

De rampspoed is enorm groot, ja, zo onmetelijk als de zee. Is er wel iemand die hier kan helpen? Jeremia wacht zich ervoor oppervlakkige troostwoorden te spreken die een ijdele hoop op verbetering zouden kunnen betekenen. Alle valse profeten hebben dit lijden steeds ontkend en de breuk met de HEERE vanwege hun zonden op het lichtst genezen door

over vrede te spreken, terwijl er geen vrede is *(Jr 6:14; 8:11)*. Waar zijn ze nu? Jeremia heeft dit lijden juist aangekondigd *(Jr 30:12)* en lijdt nu mee, nu zijn woorden zijn uitgekomen.

De valse profeten worden hier veelzeggend *"uw profeten"* genoemd. Het zijn profeten zoals het volk ze graag had, profeten die hun naar de mond praatten. Zij hebben het volk voor de gek gehouden met hun valse visioenen en het dwaasheid verkondigd *(vers 14; Jr 23:18-22; Ez 13:10-16)*. Het woord voor dwaasheid is letterlijk 'kalk', 'vernis'. Ze hebben de zonden bedekt onder een mooi lijkend laagje vernis *(Ez 22:28)*. Ze wilden de mensen geen schuldgevoel aanpraten. Het zijn zachte heelmeesters die stinkende wonden hebben veroorzaakt. Niet alleen roepen ze het volk niet terug van hun verkeerde weg, maar ze verleiden en stimuleren het volk er zelfs toe om verkeerde wegen te gaan.

Zijn profeten bepleisteren hen met witkalk. Zij zien valse [visioenen] en voorspellen hun leugens door te zeggen: Zo zegt de Heere HEERE. En de HEERE heeft niet gesproken! (Ez 22:28)

Over de ongerechtigheid van het volk hebben ze met geen woord gerept. Een echte profeet spreekt wel over de ongerechtigheid. Valse profeten spreken wat het volk graag hoort en slepen zo het volk mee naar de ondergang. Zo is het gegaan met de valse profeten die tot Jeruzalem hebben gesproken.

Ze hebben niet de waarheid gesproken, maar woorden die uit de duisternis komen. De lasten die zij hebben gezien, komen niet van de HEERE, maar van de demonen. Het is valsheid en misleiding geweest. Dat blijkt nu wel, nu Jeruzalem ten onder is gegaan. Deze valse profeten hebben het volk op een weg gebracht die hierop is uitgelopen. De schok van de Babylonische gevangenschap is nodig om de macht en invloed van de populaire profeten te breken en hen te ontmaskeren als valse profeten.

Aan de rampen van het lijden wordt nog het leedvermaak toegevoegd van *"alle voorbijgangers"* die getuige zijn van het leed van Jeruzalem *(vers 15)*. De verschillende gebaren – de handen ineenslaan, sissen, het hoofd schudden – wijzen op ontzetting, terwijl ook het aspect van verachting erin aanwezig is. Omliggende landen, die de ellende zien waarin Jeruzalem is, verheugen zich en klappen van blijdschap in de handen. Ook zijn ze verbaasd dat het zo met die schitterende stad *(Ps 48:3)* is gegaan.

Mooi van ligging,
een vreugde voor heel de aarde,
is de berg Sion [aan] de noordzijde,
de stad van de grote Koning!
(Ps 48:3)

De vijanden hebben zich ook over de val van Jeruzalem verheugd *(vers 16)*. Ze zetten een grote mond op over wat er met Jeruzalem is gebeurd. Hun opengesperde mond is als die van verscheurende monsters. Zo hebben ze met Jeruzalem gehandeld. Daarmee is aan een lang gekoesterde haat genoegdoening gegeven. Ze sissen om daardoor aan hun afschuw voor de stad uiting te geven. Het knarsen van hun tanden is een uiting van grote haat en woede *(Ps 37:12; Hd 7:54)*.

Ze hebben Jeruzalem al zo lang willen verwoesten en dat is nu eindelijk gelukt. In deze woorden klinkt hun inspanning door die zij zich hebben getroost en hoe voldaan ze nu zijn, nu de stad eindelijk gevallen is. Deze overmoed en het zelfbewustzijn van de vijand maken het Jeruzalem moeilijk haar lot te verwerken.

In de *verzen 15-16* zien we ook weer een beeld dat we op de Heer Jezus kunnen toepassen. We zien erin wat mensen hebben gedaan toen ze Hem zagen in Zijn ellende aan het kruis *(Ps 22:8,14; 35:21)*.

Terwijl de vijanden in het vorige vers zich beroemen op wat zij hebben gedaan, spreekt de dichter hier erover Wie het werkelijk heeft gedaan *(vers 17)*. Het 'wij' van het vorige vers wordt hier 'Hij'. Toch mag uit de gebeurtenissen niet de conclusie worden getrokken dat de HEERE het allemaal ook niet kan helpen, dat Hij onmachtig zou zijn geweest om dit te voorkomen. Nee, de verschrikkingen zijn Gods weloverwogen werk. *Hij* heeft gedaan wat Hij Zich had voorgenomen. *Hij* vervult Zijn woord dat Hij door Jeremia en andere profeten heeft gesproken op grond van wat Hij in de wet heeft gezegd *(Lv 26:14-46; Dt 28:15-44)*. De HEERE heeft hen in vroeger dagen vaak gewaarschuwd, maar ze hebben niet willen luisteren.

Achter de vrolijkheid van de vijand ligt de toorn van de HEERE Die is opgetreden zonder te sparen. Hij heeft de hoorn van de vijanden opgeheven, wat wil zeggen dat Hij hun de kracht heeft gegeven *(vgl. 1Sm 2:1)* om tegen Zijn stad te strijden en die te overwinnen.

Wij moeten ons ook niet blindstaren op wat mensen ons aandoen, maar beseffen dat de Heer alles in de hand heeft. Hij staat achter alles en beheerst alles. Bij Hem is daarom ook alleen hulp in de tegenspoed als die ons treft en Hij alleen kan uitkomst geven. Bij Hem zijn uitkomsten uit alle nood, zelfs tegen de dood *(Ps 68:21)*.

In *vers 16* en *vers 17* zijn de letters van volgorde verwisseld. In het Hebreeuwse alfabet komt eerst *ain* en dan *pe*. Het lijkt erop dat dit gebeurt omdat in *vers 16* eerst de vijand aan het woord is, waarna we in *vers 17* op de HEERE worden gewezen. Hij is de werkelijke oorzaak van de ellende, niet de vijand.

Oproep om de HEERE aan te roepen | *verzen 18-19*

> 18 *Hun hart schreeuwde het uit tot de Heere:* *tsade*
> *Muur van de dochter van Sion,*
> *laat tranen als een beek naar beneden stromen,*
> *dag en nacht!*
> *Gun uzelf geen rust,*
> *laat uw oogappel niet stilstaan!*
> 19 *Sta op, weeklaag in de nacht,* *koph*
> *vanaf de eerste [nacht]wake!*
> *Stort uw hart uit als water*
> *voor het aangezicht van de Heere!*
> *Hef tot Hem uw handen op,*
> *vanwege het leven van uw kleine kinderen,*
> *die van honger versmachten*
> *op de hoek[en] van alle straten.*

Het antwoord van Jeremia over de situatie die hij heeft gezien en beschreven, komt in *vers 18*. Hoewel de verwoesting van de Heere (*Adonai*) is gekomen en die verwoesting volgens Zijn voornemen heeft plaatsgevonden, is er geen enkele andere hoop op verlichting dan van diezelfde Heere. Daarom schreeuwt het hart van het overblijfsel het uit tot de Heere (*Adonai*). Jeremia geeft uiting aan dit roepen en richt zich tot de *"muur van de dochter Sion"*, waarmee alle bewoners binnen de muur worden bedoeld. Ze moet onophoudelijk, dag en nacht, tranen laten stromen. Ze mag zichzelf geen rust gunnen. Uit haar oogappel moeten tranen blijven stromen.

Het is een aansporing om te bidden in de ellende die hun is overkomen. Bidden is het enige wat in een dergelijke situatie nog mogelijk is. Het is de HEERE bewegen om toch aan hen te gedenken en hen uit hun ellende te redden. Ze moeten dat onophoudelijk doen, zodat ze bewijzen dat ze de uitredding alleen van Hem verwachten *(vgl. Lk 18:1-8)*. Ze moeten het ook

doen in het volle besef van hun zonden, terwijl ze het berouw daarover voortdurend, dag en nacht, tonen.

Als de nacht in het leven komt, kan er gesmeekt worden tot de Heere (*Adonai*) *(vers 19)*. Er moet, zodra het besef van een invallende duisternis er is, gesmeekt worden voor de kinderen, voor de jongeren. Ze moeten hun hart uitstorten als water voor Zijn aangezicht *(Ps 62:9)*, dat betekent geheel en al, zonder reserve. De handen moeten worden opgeheven in vurig gebed. Hart en handen gaan samen en in deze volgorde: eerst het hart, dan de handen. De inzet van het gebed zijn de kleine kinderen, de kleuters.

Vertrouw op Hem te allen tijde, volk;
stort uw hart uit voor Zijn aangezicht.
God is voor ons een toevlucht.
(Ps 62:9)

Een hele generatie staat op het punt om te komen. We moeten onze handen meer tot God opheffen voor het leven van onze kinderen, voor onze jeugd. Dan kan de Heer nog een nieuw begin maken, voordat Hij komt.

De HEERE wordt aangeroepen | *verzen 20-22*

20 *Zie, HEERE, en aanschouw* *resj*
aan wie U zo gedaan hebt!
Moeten vrouwen hun [eigen] vrucht eten,
kleine kinderen die zij op handen droegen?
Moeten [dan] in het heiligdom van de Heere gedood worden
priester en profeet?
21 *Zij liggen ter aarde [op] de straten,* *sjin*
jong en oud.
Mijn jonge vrouwen en mijn jongemannen
zijn door het zwaard gevallen.
U hebt [hen] gedood op de dag van Uw toorn,
U hebt [hen] afgeslacht, en niet gespaard.
22 *U hebt bijeengeroepen, als op een feestdag,* *taw*
verschrikkingen voor mij van rondom!
En niemand is op de dag van de toorn van de HEERE
ontkomen of ontvlucht!
Wie ik op handen heb gedragen en heb grootgebracht,
heeft mijn vijand omgebracht!

De *verzen 18-19* zijn een oproep tot gebed. In de *verzen 20-22* wordt daaraan gehoor gegeven. Deze verzen zijn een gebed. Het volk zegt hier weer *"zie, HEERE" (vers 20; Kl 1:9,11,20)*. Jeremia herinnert de HEERE eraan dat Hij deze ellende over het volk van Zijn verkiezing heeft gebracht. Is dat nu niet meer zo, is het volk niet meer het volk van Zijn verkiezing? Zal er geen uitkomst komen?

U zult de vrucht van uw schoot eten, het vlees van uw zonen en van uw dochters, die de HEERE, uw God, u gegeven zal hebben, tijdens de belegering en in de nood waarin uw vijanden u doen verkeren. (Dt 28:53)

De ellende is al zover gekomen, dat vrouwen uit wanhoop hun eigen kinderen hebben gegeten *(Dt 28:53; vgl. 2Kn 6:24-31)*. Ook het heiligdom van Hem Die toch alle gezag heeft, de Heere (*Adonai*), is op vreselijke wijze ontheiligd. Daar liggen de lijken van priester en profeet die daar zijn gedood door vreemdelingen. Moet hieraan geen einde komen?

Er wordt in onze tijd veel geklaagd over zoveel wat er mis is. Voor zover dat terecht is, moeten we dat niet doen tegenover elkaar, maar daarover spreken met de Heer. Wat we niet tegen Hem kunnen zeggen, moeten we ook niet tegen elkaar zeggen.

We kunnen de Heer wijzen op het leed dat de Zijnen ondergaan, waaronder zij gebukt gaan. We mogen Hem herinneren aan de waarde van Zijn volk voor Hem. Kan Hij toelaten dat de kinderen ten prooi vallen aan de wanhoop van de ouders? Kan Hij toelaten dat de dienst van priester en profeet volkomen verdwijnt? We kunnen Hem smeken dat te voorkomen of daarin verandering aan te brengen.

Jeremia wijst de HEERE op de straten van de stad *(vers 21)*. Wie door de stad loopt, huivert bij de aanblik van wat de vijand heeft aangericht. De vijand heeft jong en oud gedood. Ze liggen op straat. Zij die de kracht en toekomst van het volk zijn, zijn door het zwaard gevallen. Leeftijd en geslacht maakten voor de vijand niets uit. Zonder ergens op te letten hebben zij met hun zwaard in grote woestheid dood en verderf gezaaid.

Toch ziet Jeremia ook hier dat ze niet de prooi van de vijandelijke machten om hen heen zijn, maar van de toorn van de HEERE. Hij heeft hen afgeslacht en niet langer kunnen sparen omdat ze zozeer hebben volhard in hun zonden.

Hij spreekt het uit tot de HEERE dat Hij de vijanden bijeengeroepen heeft, als het ware om feest te vieren ten koste van de stad *(vers 22)*. We zien hier weer die verwisseling van feest en verschrikking, of nog erger, die verbinding tussen feest en verschrikking. Wat een feestdag voor de vijand is, is voor de vrome een dag van verschrikkingen waardoor hij geheel omgeven is. Niemand kan aan de verschrikkingen ontkomen.

De 'ik' die hier spreekt, is Jeremia. Hij vertolkt hier de stem en gevoelens van de stad, het overblijfsel. Die hij op handen heeft gedragen en heeft grootgebracht, zijn de kinderen van Sion, de inwoners van de stad. Het zijn die kinderen die zijn omgebracht door de vijand.

De belangrijke les van dit hoofdstuk is dat de stad al haar ellende voor de HEERE uitspreekt. Als wij redenen hebben om te klagen, over onszelf, onze familie, de gemeente, dan mogen we met onze klachten naar Hem gaan. We mogen Hem de gelegenheid geven daarmee te doen wat Hem welgevallig is, tot verheerlijking van Zijn Naam.

Klaagliederen 3

De man die ellende gezien heeft | *verzen 1-18*

1 *Ik ben de man [die] ellende gezien heeft* *aleph*
door de stok van Zijn verbolgenheid.
2 *Mij heeft Hij geleid en doen gaan* *aleph*
[in] duisternis, en niet [in] licht.
3 *Ja, Hij heeft telkens weer Zijn hand* *aleph*
tegen mij gekeerd, de hele dag.
4 *Hij heeft mijn vlees en mijn huid doen wegteren,* *beth*
Hij heeft mijn beenderen gebroken.
5 *Hij heeft tegen mij aan gebouwd en Hij heeft [mij] omsingeld* *beth*
[met] gal en moeite.
6 *In duistere oorden doet Hij mij wonen,* *beth*
als degenen die allang dood zijn.
7 *Hij heeft een muur om mij heen opgeworpen, zodat ik er* *gimel*
niet uit kan gaan;
Hij heeft mijn bronzen ketenen zwaar gemaakt.
8 *Ook wanneer ik het uitschreeuw en om hulp roep,* *gimel*
sluit Hij [Zijn oren] voor mijn gebed.
9 *Hij heeft mijn wegen versperd met gehouwen stenen,* *gimel*
mijn paden heeft Hij krom gemaakt.
10 *Een loerende beer is Hij voor mij,* *daleth*
een leeuw op verborgen plaatsen.
11 *Mijn wegen heeft Hij afgebogen en Hij heeft mij verscheurd;* *daleth*
Hij heeft van mij een woestenij gemaakt.
12 *Hij heeft Zijn boog gespannen,* *daleth*
en Hij stelde mij als doelwit voor [Zijn] pijl.
13 *Hij heeft in mijn nieren doen binnendringen* *he*
de pijlen uit Zijn koker.
14 *Ik ben belachelijk geworden voor heel mijn volk,* *he*
[het onderwerp van] hun spotlied, de hele dag.
15 *Hij heeft mij met bitterheden verzadigd,* *he*
Hij heeft mij met alsem doordrenkt.

> 16 *Hij heeft mij mijn tanden op kiezelstenen laten stukbijten,* *waw*
> *Hij heeft mij in de as neergedrukt.*
> 17 *Van vrede verstoten is mijn ziel,* *waw*
> *ik ben het goede vergeten.*
> 18 *En ik zei: Mijn kracht is vergaan,* *waw*
> *en wat ik van de HEERE verwachtte.*

In *vers 1* is sprake van een nieuwe 'ik'-persoon. In *Klaagliederen 1* is de 'ik'-persoon de stad die zich over het lijden uitspreekt dat over haar is gekomen. In *Klaagliederen 2* is het Jeremia die over en tot de stad spreekt, om haar klacht tot de HEERE uit te spreken. Dat hoofdstuk besluit daar ook mee. Nu komen we tot een derde 'ik'. De stad heeft gesproken in de vrouwelijke vorm. Maar nu spreekt een man. Het is iemand uit het volk die zelf het lijden heeft meegemaakt en dit nu als zijn eigen persoonlijke lijden beschrijft. Wie kan dit anders zijn dan Jeremia?

"Gezien" houdt hier niet alleen waarneming in, maar ook eraan deelnemen. Het betekent hier een actueel ervaren. Verder blijkt ook dat deze man onschuldig is. Hij maakt zich wel een met het schuldige volk en spreekt over 'wij', maar persoonlijk kan hij in *vers 52* zeggen dat hij vijanden heeft die hem zonder oorzaak najagen. Dat kan het volk in *Klaagliederen 1* niet zeggen. Zij zijn medeschuldig. Maar hier spreekt iemand heel persoonlijk, iemand uit het schuldige volk, maar die zelf onschuldig is.

We horen hier ook de stem van de Heilige Geest Die spreekt in het overblijfsel uit de toenmalige tijd. Zo zal het in de toekomst zijn. Het gelovig overblijfsel zal alles moeten meemaken. Ze zullen dubbel lijden: zowel door de hand van de vijanden vanbuiten als van de kant van het afvallige volk vanbinnen.

Dit is het deel geweest van de Heer Jezus, Die Zich een maakt met dit overblijfsel. We horen dat vaak in *Psalmen*. Zijn stem maakt zich een met die van het overblijfsel. We horen de Onschuldige spreken: *"Ik ben de man."* De stok van Gods verbolgenheid komt op Hem neer.

De diepte van het lijden van Jeremia komt in de drie klachten in de *verzen 1-3* tot uiting. Hij heeft ellende *"gezien"*, ervaren en ondervonden

1. door de stok van de verbolgenheid van de HEERE *(vers 1)*,
2. doordat de HEERE hem in de duisternis voert *(vers 2)* en

3. doordat de HEERE telkens weer Zijn hand tegen hem keert *(vers 3)*.

In tegenstelling tot de verwachting om door God als zijn Herder naar het licht en de vreugde geleid te worden is hij in de duisternis, dat is de ellende, terechtgekomen *(vers 2)*. Het woord voor *"geleid"* heeft niet de betekenis van Gods genadige leiding, maar van het drijven van dieren. Hij is op harde wijze geleid door de stok van Gods toorn.

Het lijden dat hij daardoor ondervindt, is zonder ophouden *(vers 3)*. Het gaat maar door, zonder een moment om op adem te kunnen komen. We kunnen denken aan de grote verdrukking voor het overblijfsel, maar ook aan de Heer Jezus en Zijn lijden aan het kruis.

In de *verzen 4-18* volgen de bewijzen van zijn lijden. We horen daarin hoe dit lijden werd ervaren. Het eerste bewijs is het wegteren van zijn vlees en zijn huid en het breken van zijn beenderen *(vers 4)*. Vlees, huid en beenderen vormen het hele lichaam. De afbraak van de afzonderlijke delen kan het gevolg zijn van een ernstige ziekte *(vgl. Ps 38:4)* of een verouderingsproces, waarbij alles afbreekt en wegteert. Het breken van de beenderen ziet op het wegnemen van alle kracht en een einde maken aan de mogelijkheid om te leven *(Js 38:13)*.

Er is niets gezonds aan mijn lichaam door Uw gramschap,
er is geen vrede in mijn beenderen vanwege mijn zonde.
(Ps 38:4)

Ik stelde het me voor, tot de morgen toe:
als een leeuw, zo zal Hij
al mijn beenderen breken.
Voordat de dag tot nacht wordt,
zult U aan mij een einde gemaakt hebben.
(Js 38:13)

Hij geeft hiermee aan wat de ernst van deze ziekte is. Het wegnemen van de kracht om die te dragen laat de diepte van zijn lijden zien. Al zijn krachten begeven het. We horen hier de taal van *Psalm 22* en *Psalm 69*. Ook horen we in deze verzen iemand als Job spreken *(Jb 7:5; 19:20; 30:30)*.

In *vers 5* worden we geconfronteerd met het lijden van buitenaf. Jeremia gebruikt het beeld van een omsingelde stad, waartegen de vijand een belegeringswal opwerpt om de inwoners van de stad te bestoken. Zijn lijden voelt, alsof de HEERE een wal van gal en moeite tegen hem heeft opgeworpen. Hij is erdoor omsingeld, ingesloten. Van alle kanten grijnst het verderf hem als een hoge, onneembare muur tegen. Nebukadnezar heeft tegen Jeruzalem aangebouwd en de stad omsingeld *(Jr 52:4)*, maar Jeremia weet dat de HEERE het doet.

Hij voelt zich zo hopeloos en wanhopig, dat hij zich al tot de gestorvenen rekent *(vers 6; Ps 143:3)*. Zijn vergelijking met hen *"die allang dood zijn"*, betekent ook dat hij niet alleen verlaten en alleen is, maar ook dat hij vergeten is, verdwenen uit het geheugen. Niemand denkt meer aan hem. Zo hopeloos voelt hij zich. Vanbinnen wegtering, om hem heen een muur, terwijl hij zich in doodse duisternis bevindt *(Ps 88:10-12)*. Is er een tragischer toestand denkbaar waarin een mens zich kan bevinden?

Want de vijand vervolgt mijn ziel,
hij vertrapt mijn leven op de grond;
hij doet mij wonen in duistere oorden,
zoals zij die allang dood zijn.
(Ps 143:3)

De *verzen 7-9* zijn een climax en evaluatie van de vorige drie verzen, waarin hij zijn gevoelens van het totale verlies van bewegingsvrijheid weergeeft. Jeremia voelt zich als iemand die helemaal ingemetseld is *(vers 7)*. Hij is in beton gegoten dat als een harnas om hem heen zit. Hij voelt zich omringd door een muur van ellende die hem wordt aangedaan door de HEERE. In zijn stenen omhulsel is hij ook nog eens met koperen ketenen gebonden. De koperen ketenen waarmee Zedekia naar Babel is gebracht *(Jr 39:7; 52:11)*, voelt hij alsof hij ze zelf om heeft. Dit is hard voor de profeet aan wie de HEERE heeft beloofd dat Hij hem tot een koperen muur zou maken tegenover het volk *(Jr 1:18)*.

Jeremia voelt zich zo ingesloten, dat hij meent dat zelfs zijn gebed niet tot Gods oren doordringt *(vers 8; vers 44)*. Het is dramatisch om te ervaren dat God niet hoort, dat Hij Zijn oren sluit voor het gebed *(vgl. Ps 22:2-3; 77:10)*. Ook de uitweg naar boven lijkt gesloten.

Niet alleen voelt hij zichzelf ingesloten in een enge, ommuurde ruimte, hij ziet ook dat al zijn wegen, als hij die zou kunnen gaan, met gehouwen stenen zijn versperd *(vers 9; vgl. Jb 19:8)*. En als hij een weg zou kunnen gaan, dan blijkt die krom te zijn. Een weg die geblokkeerd is, kunnen we niet in *(vgl. Hs 2:5b)*. Als we een kromme weg gaan, komen we niet uit waar we willen zijn. Hier maakt de HEERE voor het gevoel van Jeremia zijn weg krom. Hij komt niet bij Hem uit. Dat is om radeloos van te worden. Bileam wordt

Hij heeft mijn weg versperd, zodat ik er niet door kan gaan,
en op mijn paden heeft Hij duisternis geplaatst. (Jb 19:8)

...,
Ik zal haar met een muur omgeven,
zodat zij haar paden niet zal kunnen vinden.
(Hs 2:5b)

de weg ook versperd door de HEERE *(Nm 22:26)*, maar dat is omdat deze slechte man op weg is om een slecht werk te gaan doen.

In *vers 10* verandert het beeld weer *(vgl. Hs 13:7-8; Am 5:19)*. Jeremia ervaart God als *"een loerende beer"* en *"een leeuw op verborgen plaatsen"*. Een beer en een leeuw zijn verscheurende dieren die geen medelijden kennen. Ze zijn erop uit hun prooi onverhoeds aan te vallen en te verslinden. Ze loeren erop en verbergen zich en wachten geduldig tot hun argeloze prooi zich in hun nabijheid bevindt. Dan slaan ze meedogenloos toe.

Het is voor hem alsof de HEERE zijn wegen zo heeft afgebogen, dat hij wel in de klauwen van de beer en de leeuw terecht heeft moeten komen *(vers 11)*. De HEERE heeft hem in de val laten lopen. Op die manier heeft de HEERE zijn leven verscheurd en van hem een woestenij gemaakt. In zijn leven is geen leven meer te ontdekken en het kan er ook niet meer uit tevoorschijn komen.

Een volgend beeld van de HEERE doemt voor Jeremia op: dat van een boogschutter *(vers 12)*. Hij voelt zich de prooi van Gods pijl op de boog die Hij tegen hem heeft gespannen en op hem heeft gericht. Hij ervaart dat God het op hem heeft gemunt.

Ik zal verschrikkelijke dingen over hen ophopen; al Mijn pijlen schiet Ik op hen af. (Dt 32:23)

De pijlen uit de koker van de HEERE hebben hem in zijn nieren geraakt *(vers 13; vgl. Dt 32:23; Jb 16:13)*. De nieren zijn de zetel van de wijsheid *(Ps 16:7)*. Hij is al zijn wijsheid kwijt. Hij kan dit niet begrijpen of rijmen met wat hij van God weet.

Behalve dat hij zich het mikpunt van Gods pijlen voelt, is hij ook het mikpunt van hoongelach *(vers 14)*. Het is hier niet als in *Klaagliederen 1* waar het volk zich beklaagt over zijn vijanden, maar hier spreekt Jeremia als de onschuldige over wat zijn eigen volk hem aandoet *(Jr 20:7b)*.

Hij laat mij niet toe om op adem te komen, maar Hij verzadigt mij met bitterheden. (Jb 9:18)

Wat Jeremia in *vers 15* zegt, is de ervaring van Job *(Jb 9:18; vgl. Ru 1:20)*. De HEERE heeft gezegd dat Hij dit met Juda en de valse profeten zal doen *(Jr 9:15; 23:15)*, maar nu treft dat lot de trouwe profeet. In plaats van goede spijzen krijgt hij niets anders dan bittere kost te eten. Het is niet eens mogelijk die te weigeren, want het wordt hem toegediend. Hij moet en zal dit eten. Hij is ermee verzadigd en ervan doordrenkt.

Het tot zich nemen van die bittere kost is als het bijten op kiezelstenen *(vers 16)*. De tanden stukbijten op kiezelstenen is de straf voor het vertellen van leugens *(Sp 20:17)*. Als je die ervaring opdoet, terwijl je altijd de waarheid hebt gesproken, voel je je in de as neergedrukt *(vgl. Jr 6:26)*. Dan is er geen vrede meer en ook geen herinnering aan het goede *(vers 17)*.

Leugenbrood smaakt de mens zoet,
maar daarna heeft hij zijn mond vol kiezelstenen.
(Sp 20:17)

Vers 18 is een soort conclusie van de voorgaande verzen, waarin Jeremia zijn gevoelens heeft geuit *(vgl. vers 54b)*. Een dergelijke geestelijke toestand van uiterste wanhoop berooft iemand van al zijn krachten. Wat blijft er over als er niets overblijft van wat van de HEERE is verwacht? De klacht eindigt in vertwijfeling. Toch heeft vertwijfeling niet het laatste woord. De vertwijfeling brengt tot gebed en het gebed brengt tot hoop. Dat zien we in de volgende verzen.

De vraag mag wel worden gesteld wat wij met onze klachten doen als we vertwijfeld raken en denken dat de verwachting van de Heer weg is. Als die verwachting verdwenen is, wat heeft bidden dan nog voor zin? Daardoor zijn meerderen van het geloof afgevallen, waaruit blijkt dat zij geen levende relatie met de Heer hadden. Maar voor de gelovige is, juist als er vertwijfeling is, de uitweg dat er opnieuw gebeden wordt.

Gebed | *verzen 19-21*

19 *Denk aan mijn ellende en mijn ontheemding,* *zain*
aan de alsem en de gal.
20 *Mijn ziel denkt er onophoudelijk aan,* *zain*
zij buigt zich neer in mij.
21 *Dit zal ik ter harte nemen,* *zain*
daarom zal ik hopen:

Al denkt Jeremia dat de HEERE niet hoort *(vers 8)*, toch blijft hij bidden *(vers 19)*. Hij kan niet anders dan aan de HEERE denken. Het kan eenvoudig niet zo zijn dat de HEERE niet hoort. Zou het Hem onberoerd laten als Hij zijn ellende en thuisloze situatie ziet? Zou het Hem niets doen als Hij de alsem en de gal opmerkt die de ellendige tot zich moet nemen als een bittere, walgelijke kost?

Bij alle vertwijfeling kan hij zelf toch niet anders dan aan de HEERE denken *(vers 20)*. Dan komt er nieuwe hoop *(vers 21)*. De hoop was weg, er was vertwijfeling, maar na het gebed is er weer hoop. Er is de herinnering met welk een God hij te doen heeft, dat Hij goedertieren en barmhartig is en blijft. Dat neemt hij ter harte. Hij vat hier een voornemen van hart op. Hij 'herpakt' zich. Daarom vlamt hier ineens de hoop op.

Is dat ook niet zo bij ons? We kunnen de genoemde eigenschappen van God soms ook een tijd niet zien. We kunnen erdoor vertwijfeld raken, temeer als we alleen het lijden en de nood en de ondergang zien. Maar als we eraan denken dat Hij groter is dan alle nood, nemen we ons voor dat we bij Hem blijven *(vgl. Hd 11:23)* omdat Hij de Onveranderlijke is. Dan komt ook de hoop weer terug.

Het is wel belangrijk het verschil in het oog te houden dat er is tussen een gelovige in het Oude Testament en een gelovige in het Nieuwe Testament. De oudtestamentische gelovige kent de volle verlossing door het werk van Christus niet. Hij leeft het ene ogenblik in de zekerheid dat hij door God is aangenomen, terwijl hij een volgend moment die zekerheid weer kwijt kan zijn.

De gelovige die leeft na het werk van Christus aan het kruis, mag leven in de volle zekerheid van de verlossing. Dat hij wel eens door een periode gaat waarin dat niet zo door hem wordt beleefd, is iets anders dan twijfel aan de verlossing.

Wel kan het zo zijn dat ook gelovigen in deze tijd niet leven in de volle zekerheid van de verlossing. De oorzaak daarvan is meestal verkeerd onderwijs uit Gods Woord. Dat is vooral het geval bij hen die de wet als norm voor hun leven hanteren.*

Inzicht en uitzicht | *verzen 22-33*

> 22 *Het is de goedertierenheid van de HEERE dat wij niet omgekomen zijn,* *cheth*
> *dat Zijn barmhartigheid niet opgehouden is!*

* Zie het boekje 'De christen en de wet' op www.oudesporen.nl.

23 Nieuw zijn ze, elke morgen; cheth
groot is Uw trouw!
24 Mijn deel is de HEERE, zegt mijn ziel, cheth
daarom zal ik op Hem hopen.
25 Goed is de HEERE voor wie Hem verwacht, teth
voor de ziel die Hem zoekt.
26 Goed is het te hopen en stil [te wachten] teth
op het heil van de HEERE.
27 Goed is het voor een man, als hij teth
een juk draagt in zijn jeugd.
28 Laat hij eenzaam zitten en zwijgen, jod
omdat Hij het hem opgelegd heeft.
29 Laat hij zijn mond in het stof steken: jod
misschien is er hoop.
30 Laat hij zijn wang geven aan wie hem slaat, jod
laat hij met smaad verzadigd worden.
31 Want niet voor eeuwig verstoot kaph
de Heere!
32 Want wanneer Hij bedroefd heeft, zal Hij Zich ontfermen kaph
naar de grootheid van Zijn goedertierenheid.
33 Want niet van harte verdrukt Hij kaph
en bedroeft Hij mensenkinderen.

In plaats van te klagen begint hij nu te spreken over de goedertierenheid van de HEERE *(vers 22)*. Voor de eerste keer in dit hoofdstuk betrekt hij het hele volk erbij. Hij zegt niet 'dat ik niet omgekomen ben', maar *"dat wij niet omgekomen zijn."* In de *verzen 40-47* spreekt hij ook in het meervoud. Hij weet dat zijn gevoelens over de goedertierenheid, barmhartigheid en trouw van de HEERE gedeeld worden door allen die in hun nood vasthouden aan de HEERE.

De ogen moeten ervoor open zijn om dat te kunnen zeggen. Dat leren we in de omgang met God. Als we oog hebben voor Zijn goedertierenheid en dat Zijn barmhartigheid niet ophoudt, is er elke dag de troost van Zijn tegenwoordigheid *(vers 23)*. Elke dag mogen we daarmee beginnen en erop rekenen dat die bij ons blijven, want Zijn trouw is groot. Elke nieuwe dag is een hernieuwing van Gods goedertierenheid.

Zeggen dat de HEERE *goedertieren* en *barmhartig* is, wil zeggen dat ze zich door Hem ondersteund voelen in de nood waarin ze zijn. Zeggen dat Zijn *trouw* groot is, betekent dat ze erop rekenen dat Hij Zijn beloften waarmaakt. Het een is voor het heden en het ander voor de toekomst. Voor het een ziet de gelovige naar boven, voor het ander ziet de gelovige naar voren. Beide aspecten zijn een bemoediging om aan Hem vast te houden.

Wat Jeremia in *vers 24* zegt, is ook wat de priester en Leviet zeggen, die geen deel hebben in het land, maar van wie het deel de HEERE is *(Nm 18:20; vgl. Ps 16:5a; 73:26; 119:57a)*. Hij is hun levensgrond, Hij zal voor hen zorgen en hen onderhouden. Met *"mijn ziel"* wordt de hele mens bedoeld.

Geen enkele steun is hem overgebleven dan de HEERE alleen. Het is nu niet alleen meer een hopen op wat de HEERE geeft, zoals in de *verzen 21-23*, maar een hopen op de HEERE Zelf. Het is geen algemene hoop, maar een hoop met een Voorwerp. Zo komt Jeremia zijn vertwijfeling te boven. Hij deelt dit mee, opdat allen die in groot lijden zijn ook die hoop zullen krijgen. God als ons deel te hebben is de enige basis voor hoop.

De *verzen 25-27* beginnen alle drie niet alleen met dezelfde letter, maar ook met hetzelfde woord, het woord *"goed"* (*tow*). Dit woord geeft uitdrukking aan de wil en het voornemen van God. Deze verzen laten drie aspecten van goedheid zien. Het eerste aspect is de goedheid van de HEERE Zelf, van Zijn natuur, Zijn Wezen *(vers 25)*. Als de profeet daar weer zicht op heeft, getuigt hij daarvan. Ook al moet de HEERE pijn en lijden brengen, dan is het juist nodig eraan vast te houden dat Hij goed is. Hij spreekt het uit dat de HEERE goed is voor ieder die Hem verwacht. Hij is het niet alleen voor hem, maar voor iedereen die Hem zoekt.

Het tweede aspect van goedheid heeft het geluk van de gelovige op het oog. Het is goed als we onze kracht niet verteren met klagen en morren, maar op Gods tijd wachten en van Hem onze hulp verwachten *(vers 26)*. Hij geeft uitkomst op Zijn tijd. Daarom is het goed op Zijn heil, Zijn uitkomst te hopen en daar stil op te wachten.

Ook al zijn we in grote nood en al moeten we onszelf aanklagen vanwege onze zonden en al moeten we Gods toorn zien in wat er gebeurt, als we tot Hem vluchten, geeft Hij uitkomst. Ook hier is het van belang het al eerder

genoemde onderscheid tussen een gelovige in het Oude Testament en de gelovige in het Nieuwe Testament in het oog te houden *(vers 21)*.

Het derde aspect van goedheid is het dragen van het juk dat de HEERE iemand in zijn jeugd oplegt *(vers 27)*. Het houdt in het zich buigen onder wat Hij over iemand brengt. Er wordt geleerd daar niet tegen in opstand te komen, maar het te aanvaarden in het besef dat Gods goedheid het bestuurt. De bedoeling is dat iemand in de groei en bloei van zijn leven al leert omgaan met situaties van gebrokenheid en tekortschietende kracht.

Een dergelijk juk is goed omdat het de weg baant naar het goede van de twee vorige verzen. Het juk leert om zich te onderwerpen aan de wil van de HEERE. Velen hebben later problemen met het juk omdat ze niet hebben geleerd het in hun jeugd te dragen. Het gaat om het leren dragen van het juk van gehoorzaamheid en vertrouwen. Wie daarin geoefend is, zal het later gemakkelijker hebben. Als we onze kinderen alleen maar verwennen en altijd geven waar ze om vragen, zullen ze later niet weten hoe ze met tegenslagen moeten omgaan.

Ook de *verzen 28-30* beginnen niet alleen met dezelfde letter, maar ook met hetzelfde aanmoedigende woord, het woord *"laat"*. In verbinding met de vorige verzen wil dit zeggen dat wie erkent dat de HEERE *goed* is, dat kan laten zien in zijn houding onder het lijden. In deze verzen zit een opklimmende moeilijkheidsgraad. *Vers 29* is moeilijker dan *vers 28*, terwijl *vers 30* nog weer moeilijker is dan *vers 29*.

Het juk in de jeugd *(vers 27)* is het juk van het lijden dat de HEERE oplegt *(vers 28)*. Dit juk zal iemand afzonderen van het gewone leven en hem tot iemand maken die uitgeworpen is. Eenzaam zitten en zwijgen houden in zowel aanvaarding van Gods wil als de weigering om tegenover mensen te klagen.

Vooral de jonge mensen hebben het bij de belegering en val van Jeruzalem moeilijk gehad. Hun hele toekomst ligt met de stad in puin. Zij kunnen hun lot moeilijk verdragen. Als zij echter in deze verschrikkelijke omstandigheden hetzelfde vaste vertrouwen op Gods beloften hebben als Jeremia hier heeft uitgesproken, levert dit hun geestelijk enorme winst op.

Dan moet er geen opstand komen, maar een stil aanvaarden ervan *(vers 29)*. Het is het lijden ter wille van Hem. Dan dragen we Zijn juk. Met het woord

"misschien" wordt de zekerheid van de verhoring niet weggenomen. Met dit woord wordt tot uitdrukking gebracht dat er geen recht op verhoring is en dat die ook niet kan worden opgeëist.

Het dragen van het juk leidt tot de gewilligheid om als een slaaf te worden behandeld *(vers 30)*. Het bieden van de wang betekent hier dat het volk zich buigt onder het oordeel dat God uitoefent. Hij is het Die slaat. Als de Heer Jezus spreekt over het bieden van de andere wang *(Mt 5:39)*, heeft dat te maken met wat andere mensen ons aandoen ter wille van Hem. Het is het gaan van de weg van smaad achter Hem aan en op die weg ervaren wat Zijn deel is geweest.

Maar Ik zeg u de boze niet te weerstaan; maar wie u op uw rechterwang slaat, keer hem ook de andere toe; ... (Mt 5:39)

Als de Heer ons deel is, is dat ook ons deel. Hij heeft Zijn rug gegeven aan wie Hem sloeg en Zijn wang aan wie Hem de baard uittrok *(Js 50:6)*. Velen dragen in geduld de verdrukkingen die van God komen, maar als mensen hun iets aandoen, reageren ze verbolgen. De Godvrezende verdraagt het laatste evenals het eerste als van God gezonden.

Ook de *verzen 31-33* beginnen behalve met dezelfde letter ook met hetzelfde woord, het redengevende woord *"want"*. Ze geven redenen die het dragen van het juk gemakkelijker maken omdat ze hoop en uitzicht bieden. We kunnen het gevoel hebben dat Hij ons voor altijd heeft verstoten, maar dat doet Hij niet *(vers 31)*. Hij is voor Jeremia *"de Heere"* (*Adonai*), Die alles bestuurt; niets loopt Hem uit de hand. Hij bepaalt zowel de zwaarte als de duur van het lijden. De tijd van het lijden is afgelopen als Hij Zijn doel ermee heeft bereikt.

Opnieuw hebben we hier het enorme contrast met de ervaringen van de gelovige van het Nieuwe Testament. Wij mogen zeggen: 'Wij weten.' Dat is geen hoogmoed of een schijnzekerheid, maar de taal van iemand die het offer van Christus ziet zoals God het ziet. De onzekerheid van de oudtestamentische gelovige is door het Offer voor de nieuwtestamentische gelovigen verdwenen en vervangen door de zekerheid dat God voor ons is.

Nog een reden om het juk te dragen en niet af te werpen is de wetenschap dat Hij, nadat Hij heeft bedroefd, Zich ook ontfermt *(vers 32)*. En dat doet Hij op overweldigende wijze. Hij neemt niet alleen alle droefheid weg, maar doet dat op een manier dat die droefheid in het licht van *"de grootheid*

van Zijn goedertierenheid" wordt vergeten. Die grote goedertierenheid is zo ontfermend, dat er van de droefheid niets meer overblijft *(vgl. 2Ko 4:16-17)*.

Daarom worden wij niet moedeloos; maar al raakt ook onze uiterlijke mens in verval, toch wordt onze innerlijke van dag tot dag vernieuwd. Want de kortstondige lichtheid van onze verdrukking bewerkt voor ons een uitermate uitnemend, eeuwig gewicht van heerlijkheid; ... (2Ko 4:16-17)

De derde reden om het juk te aanvaarden is de kennis van Gods hart *(vers 33)*. Hij is geen God Die er plezier in schept mensen te verdrukken en te bedroeven. Hij doet dat met pijn in Zijn hart. Toch weet Hij dat dit nodig is, want Hij wil de mens tot Hem laten terugkeren. Hij doet het dan ook uit liefde.

De Heere ziet het kwaad | *verzen 34-39*

34 *Dat men vertrapt onder zijn voeten* *lamed*
alle gevangenen van de aarde;
35 *dat men het recht van een man buigt* *lamed*
voor het aangezicht van de Allerhoogste;
36 *dat men een mens in zijn rechtszaak in het ongelijk stelt;* *lamed*
zou de Heere het niet zien?
37 *Wie zegt iets en het gebeurt,* *mem*
[als] de Heere [het] niet gebiedt?
38 *Komt niet uit de mond van de Allerhoogste voort* *mem*
het kwade en het goede?
39 *Wat klaagt [dan] een mens die leeft?* *mem*
[Laat] ieder [klagen] over zijn zonden!

Jeremia gaat nu in één lange zin *(verzen 34-36)* in op de bezwaren die bij mensen leven tegen wat hij zojuist heeft gezegd. Ook deze drie verzen beginnen niet alleen met dezelfde letter, maar ook met hetzelfde woord, het woord *"dat"*. Dit woord is de inleiding op het constateren van enkele feiten die de gelovige waarneemt en die hij niet kan rijmen met Gods goedheid. Evenmin kan hij het bezorgen van droefheid zien als een bewijs van Zijn liefde.

Iemand kan tegenwerpen: 'Het kan wel zo zijn dat de HEERE niet van harte droefheid brengt, maar hoe zit het dan met het kwaad en de moeiten die mensen ons aandoen?' Het is toch maar zo, dat Gods volk zwaar heeft geleden onder de onmenselijke behandeling van de Babyloniërs *(vers 34)*. De vijand heeft hen onder zijn voeten vertrapt.

Daarbij komt dat ze onder volkomen rechteloosheid gebukt gaan en bij het aangaan van een rechtszaak in het ongelijk worden gesteld *(verzen 35-36)*. Het recht wordt gebogen, zonder dat men zich er iets van aantrekt dat ze dit onrecht begaan *"voor het aangezicht van de Allerhoogste"*. Waarom zouden ze ook? De Allerhoogste lijkt Zich er niets van aan te trekken. Hij komt niet tussenbeide om dit onrecht te straffen.

De bedrijvers van het kwaad denken er niet aan dat Hij alomtegenwoordig is en dat niets voor Hem verborgen is. Dat brengt hen ertoe niet alleen het recht te verdraaien, maar in totale tegenspraak met het recht te handelen. Wie in zijn recht staat, krijgt ongelijk. De gelovigen vragen zich af of God het wel weet, of Hij het wel ziet en of Hij Zich nog wel om hen bekommert.

Jeremia reageert hierop met de vraag die tegelijk het antwoord is, dat de Heere zeker wel alle kwaad ziet. Niets ontgaat Hem en Hij vergeet ook niets van alle kwaad dat is en wordt gedaan. *"Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?" (Gn 18:25)*. Hier geldt dat de vraag stellen gelijk het antwoord is. Natuurlijk doet Hij recht. Er is geen kwaad dat op aarde gebeurt, waarover Hij de controle zou hebben verloren. De mens heeft geen macht en het kwaad niet de vrije teugel om te doen wat hen behaagt, zonder de toelating of de directe wil van God. Hij is *"de Allerhoogste"*, dat wil zeggen dat Hij boven elke denkbare macht staat. Hij is *"de Heere"*, *Adonai*, dat is de soevereine Heerser.

De *verzen 37-38* onderstrepen de almachtige kracht van *"de Heere"*, die het aanvaarden van Zijn wil noodzakelijk maakt. Als Hij spreekt, gebeurt er altijd iets, of dat nu is met het oog op de schepping *(Ps 33:9; Gn 1:3)*, of zoals hier *(vers 37)* met het oog op de onderlinge verhoudingen in het volk. Alles, zowel het kwade als het goede, komt uit de mond van God *(vers 38; Js 45:7; Am 3:6b)*. Niemand kan eigenmachtig optreden. Ieder is van Hem afhankelijk. Hoe zou God dan geen weet hebben van wat hen overkomt? Denken ze dat dit buiten Gods macht om gaat?

> *Want Híj spreekt en het is er,*
> *Híj gebiedt en het staat er.*
> *(Ps 33:9)*

> *Ik formeer het licht en schep de duisternis,*
> *Ik maak de vrede en schep het onheil;*
> *Ik, de HEERE, doe al deze dingen.*
> *(Js 45:7)*

"De Allerhoogste" staat boven alle mensen en volken. Alles staat onder Zijn gezag. Koningen kunnen menen dat zij alles besturen, maar zij doen

slechts wat Hij bepaalt. De Allerhoogste heeft alles onder Zijn bestuur. Hij bepaalt of er moeite of vrede moet worden gezonden, Hij beschikt of er kwade of goede gebeurtenissen of tijden nodig zijn. Wat Israël is overkomen, komt ten diepste uit Gods hand als straf op hun zonden. Wat ons overkomt, komt van Hem en niet van een vreemde. Die gedachte helpt om rust te vinden in de omstandigheden.

Jeremia wijst de bezwaren af met een vraag die een antwoord is *(vers 39)*. Geen mens die leeft, heeft een reden om God aan te klagen. Dat hij nog leeft, is al een bewijs van Gods goedertierenheid. Zijn macht schiet niet tekort. Het enige waarover zij (en wij) mogen klagen, is over hun (onze) zonden, niet over de omstandigheden. Klagen over onze omstandigheden is klagen tegen en over God. Deze woorden zijn de voorbereiding op het volgende deel.

Gebed van het volk | *verzen 40-45*

> 40 *Laten wij onze wegen onderzoeken en doorzoeken,* *nun*
> *en laten wij terugkeren tot de HEERE!*
> 41 *Laten wij met [onze] handen [ook] ons hart opheffen,* *nun*
> *tot God in de hemel!*
> 42 *Wij hebben overtreden en zijn ongehoorzaam geweest!* *nun*
> *Ú hebt niet vergeven!*
> 43 *U hebt [U] in toorn gehuld en hebt ons achtervolgd;* *samech*
> *U hebt gedood, U hebt niet gespaard.*
> 44 *U hebt U in een wolk gehuld,* *samech*
> *zodat er geen gebed doorkwam.*
> 45 *Uitvaagsel en afval hebt U van ons gemaakt* *samech*
> *in het midden van de volken!*

Deze verzen sluiten aan op *vers 39* en bevatten de oproep om te klagen over zichzelf voor de HEERE. De profeet gaat hier in de 'wij' vorm spreken. Hij spreekt hier namens het volk en gaat hen voor op de weg naar de belijdenis van hun zonden. Het eerste wat moet gebeuren, is onderzoek van hun wegen, dat is van hun daden, om te ontdekken waar het mis is gegaan *(vers 40)*. Dan zullen ze zien dat de fout ligt in het verlaten van de HEERE. Daarom moeten ze tot Hem terugkeren.

Laten ze zich tot Hem in het gebed richten, tot God in de hemel *(vers 41)* en niet langer tot de koningin van de hemel en andere heidense afgoden. Het moet een werkelijke terugkeer tot de HEERE zijn, dat is met het hart, en niet een nietszeggend uiterlijk zwaaien met de handen. Het opheffen van de handen is de gebruikelijke gebedshouding *(Ex 9:33; 1Kn 8:22; Ea 9:5; vgl. Ps 25:1; 143:8)*. Maar het gaat erom dat het hart, de hele innerlijke mens, bij het gebed betrokken is.

Het niet vergeven is gebleken uit de tuchtiging *(vers 42)* die is gekomen vanwege hun onboetvaardige houding en volharding in de zonde. Ze erkennen hier de rechtvaardigheid dat God niet heeft vergeven, want hun belijdenis is geen zaak van hun hart geweest.

In de *verzen 43-45* gaat de profeet door met erkennen van Gods rechtvaardige toorn. Het volk geeft toe dat de HEERE Zich vanwege hun zonden in toorn moet hullen alsof het een kledingstuk is *(vers 43)*. Het volk ziet van Hem alleen Zijn toorn. Hij moet hen achtervolgen omdat zij de rechtvaardige tucht willen ontvluchten. Maar Hij weet hen te vinden en doodt hen, zonder hen te sparen.

Behalve dat Hij Zich in toorn hult en hen doodt zonder hen te sparen, hult Hij Zich ook in een wolk *(vers 44)*. Daardoor maakt Hij Zich voor hen onbenaderbaar. Dat ervaren ze als ze tot Hem roepen. Hun gebed komt niet tot Hem, omdat het geen gebed van berouw over hun zonden is, maar slechts vanwege de ellende waarin ze zijn.

Wat aan Zijn toorn is ontkomen, is door Hem tot uitvaagsel en afval gemaakt *(vers 45)*. Er is niets over van hun vroegere roem en het vroegere aanzien dat zij onder de volken hebben gehad. Voor Paulus is dit een ervaring vanwege zijn trouw aan de opdracht die hij van zijn Heer heeft gekregen *(1Ko 4:13b)*.

...; wij zijn als [het] uitschot van de wereld geworden, aller uitvaagsel tot nu toe. (1Ko 4:13b)

Hernieuwde klachten | *verzen 46-54*

> *46 Zij hebben tegen ons hun mond opengesperd,* *pe*
> *al onze vijanden.*
> *47 Angst en valkuil zijn over ons gekomen,* *pe*
> *de verwoesting en de ondergang.*

> 48 *Waterbeken stromen neer [uit] mijn oog* *pe*
> *vanwege de ondergang van de dochter van mijn volk.*
> 49 *Mijn oog vloeit [van tranen] en kan niet ophouden,* *ain*
> *omdat er geen rust is;*
> 50 *totdat de HEERE neerkijkt en ziet* *ain*
> *uit de hemel.*
> 51 *Mijn oog doet mijn ziel [kwelling] aan* *ain*
> *vanwege al de dochters van mijn stad.*
> 52 *Zij die mijn vijanden zijn zonder reden,* *tsade*
> *hebben fel op mij gejaagd als [op] een vogel.*
> 53 *Zij hebben mijn leven in een put gesmoord,* *tsade*
> *en hebben een steen op mij geworpen.*
> 54 *Water heeft mijn hoofd overstroomd;* *tsade*
> *ik zei: Ik ben afgesneden!*

Jeremia gaat verder met het beschrijven van de verachtelijke behandeling die zij van de kant van de vijand ondergaan. Hij ziet al hun vijanden hun mond opensperren om hen te verslinden *(vers 46)*. Dat vervult hen met angst. Hij ziet de valkuil, de verwoesting en de ondergang voor zich, zonder iemand die redt *(vers 47)*. Dat hele gezicht vervult hem met intens verdriet, zodat de tranen als waterbeken uit zijn oog stromen *(vers 48)*. De ondergang van de dochter van zijn volk treft hem diep.

Hij zal blijven huilen, hij kan niet anders, want hij heeft geen rust *(vers 49)*. Er zal pas rust komen, als *"de HEERE neerkijkt en ziet uit de hemel" (vers 50; vgl. Ex 3:7-10)*. Dat wil zeggen dat Hij dan naar Zijn volk omziet en neerdaalt om hen te verlossen. Wat Jeremia nu ziet, is een kwelling voor zijn ziel *(vers 51)*. Al de dochters van zijn stad zijn in diepe ellende.

In de *verzen 52-54* vergelijkt Jeremia zich

1. met een vogel die het doelwit van een jager is *(vers 52)*,
2. met wild gedierte dat in een put gevangen is *(vers 53)* en
3. met iemand die de verdrinkingsdood nabij is *(vers 54)*.

Het toont de hopeloosheid van zijn situatie en die van Juda. Er is geen hoop op overleven.

In deze verzen spreekt Jeremia weer over zichzelf. Wat hij in *vers 52* zegt, heeft ook de Heer Jezus gezegd. Zonder reden is ook Hij vervolgd, gehaat, gesmaad en gedood. Jeremia heeft ook letterlijk meegemaakt dat hij in een put is geworpen *(vers 53; Jr 37:11-21; 38:1-6)*.

In *vers 54* horen we weer de roep uit een diepte van ellende *(vgl. Ps 69:2-3; Jn 2:3)*. Hij waant zichzelf en hen verloren, omdat hij zich afgesneden voelt van Gods barmhartigheden. Maar juist door de gedachte daaraan wendt hij zich in het volgende vers vanuit de put tot de HEERE.

Verlos mij, o God,
want het water is tot aan de ziel gekomen.
Ik ben gezonken in bodemloze modder,
waarin men niet kan staan;
ik ben gekomen in de waterdiepten
en de vloed overspoelt mij. (Ps 69:2-3)

Gebed om bevrijding | *verzen 55-66*

55 *Ik heb Uw Naam aangeroepen, HEERE,* *koph*
vanuit het diepste van de put.
56 *U hebt mijn stem gehoord, verberg Uw oor niet* *koph*
voor mijn zuchten, voor mijn hulpgeroep.
57 *U bent nabij geweest op de dag dat ik U aanriep;* *koph*
U hebt gezegd: Wees niet bevreesd!
58 *U, Heere, hebt de rechtszaken van mijn ziel gevoerd,* *resj*
U hebt mijn leven verlost.
59 *U, HEERE, hebt mijn verdrukking gezien;* *resj*
verschaf mij recht.
60 *U hebt al hun wraak[zucht] gezien,* *resj*
al hun plannen waren tegen mij.
61 *U hebt hun smaden gehoord, HEERE,* *sin, sjin*
al hun plannen waren tegen mij;
62 *de taal van mijn tegenstanders en hun gemompel* *sin, sjin*
tegen mij de hele dag.
63 *Aanschouw hun zitten en opstaan:* *sin, sjin*
ik ben hun spotlied.
64 *Vergeldt u hun, HEERE, wat zij verdienen,* *taw*
naar het werk van hun handen.
65 *Geeft U hun een deksel op het hart;* *taw*
laat Uw vloek over hen zijn!

> *66 Achtervolgt U hen in toorn en vaagt U hen weg* *taw*
> *van onder de hemel van de HEERE.*

Vanuit de donkerste nacht van ellende heeft Jeremia de Naam van de HEERE aangeroepen *(vers 55)*. Dit is wat Jona ook doet als hij in de donkerte van de buik van de vis zit *(Jn 2:1-10)*. In die grote nood en terwijl hij het uitroept tot de HEERE met een beroep op Zijn Naam, krijgt hij de innerlijke zekerheid dat de HEERE zijn stem heeft gehoord *(vers 56)*. Maar laat Hij dan toch Zijn oor niet voor hem verbergen. Laat Hij Zich niet als doof houden voor zijn zuchten en hulpgeroep. Tijdens het gebed herinnert hij zich een eerdere gelegenheid dat hij tot de HEERE heeft geroepen. Toen is Hij hem nabij geweest. Toen heeft hij Zijn stem gehoord en wat Hij heeft geantwoord: *"Wees niet bevreesd!" (vers 57)*.

Jeremia weet ook nog dat de Heere, *Adonai*, hem steeds tegenover de aanklagers heeft geholpen en in het gelijk heeft gesteld *(vers 58)*. Zijn aanklagers zijn verdwenen en zijn leven loopt geen gevaar meer. Hij heeft het behoud van zijn leven aan de Heere te danken. De hoogste Macht heeft hem in het gelijk gesteld en zijn leven verlost.

Dat geeft hem moed bij God aan te kloppen om hem recht te verschaffen nu hij weer verongelijkt wordt. Hij spreekt Hem in *vers 58* nadrukkelijk aan als *"U, Heere"*, *Adonai*, en in *vers 59* als *"U, HEERE"*, *Jahweh*. Hij doet een indringend beroep op Hem als de soevereine Heerser (*Adonai*) en de trouwe God van het verbond (*Jahweh*).

De HEERE weet dat Zijn dienaar zich onrechtvaardig behandeld voelt, dat hij ten onrechte in het ongelijk is gesteld. Daarom vraagt hij om verschaffing van recht tegenover zijn vijanden *(vers 59)*. Zijn vijanden zijn immers uit op wraak en beramen plannen tegen hem *(vers 60)*.

De HEERE heeft niet alleen zijn smeken gehoord, maar ook het smaden van de vijanden en hun plannen tegen hem *(vers 61)*. Hij heeft hun gepraat en zelfs hun gemompel gehoord dat ze de hele dag tegen hem hebben geuit *(vers 62)*. Ze hebben geen andere bezigheid. Hun leven is van haat tegen hem vervuld. Laat de HEERE al hun bewegingen waarnemen, want hij is voor hen een spotlied *(vers 63)*.

Dit hoofdstuk eindigt met een nieuwe zekerheid. Het is meer een zekerheid dan een vraag aan de HEERE om de vijanden te vergelden wat zij

verdienen *(vers 64)*. Jeremia vraagt dit niet uit wraakzucht, maar vanuit de zekerheid van de rechtvaardigheid van God, Die Zijn volk niet altijd door de prooi zal laten zijn van de grenzeloze willekeur van hun vijanden. Jeremia neemt het recht niet in eigen hand, maar laat de vergelding aan de HEERE over.

Hij vraagt wel, helemaal in overeenstemming met Gods handelen met zulke lieden, dat de HEERE hun hart zal afsluiten voor Zijn roepstem en hun oordeel zal verzegelen, zodat de vloek over hen zal komen *(vers 65)*. Hij voegt eraan toe dat de HEERE hen in Zijn toorn zodanig zal achtervolgen, dat ze van onder de hemel worden weggevaagd *(vers 66)*.

Hij vraagt dat alles niet vanuit het verlangen naar een persoonlijke genoegdoening. Hij vraagt dat om wat zij Gods volk, Gods stad en Gods tempel en daarmee uiteindelijk God Zelf hebben aangedaan. Hij verlangt naar de verheerlijking van Gods Naam.

Klaagliederen 4

Inleiding

Dit hoofdstuk lijkt veel op *Klaagliederen 2*. Het begint evenals *Klaagliederen 1* en *2* met het woord *"hoe" (Kl 1:1; 2:1)*. Het verschil is dat elk vers niet uit zes, maar uit vier regels bestaat. Het hoofdstuk bestaat uit klachten voor de HEERE en wel over zichzelf en niet over anderen. Het gaat over het glorieuze verleden en het rampzalige heden van Sion.

Vroeger en nu | *verzen 1-10*

1 *Hoe is het goud donker geworden,* *aleph*
het goede, fijne goud veranderd!
De stenen van het heiligdom liggen in het rond
op de hoek[en] van alle straten!
2 *De kostbare kinderen van Sion,* *beth*
[eens] gewaardeerd als zuiver goud,
hoe worden zij [nu] beschouwd als aarden kruiken,
het werk van pottenbakkershanden!
3 *Zelfs jakhalzen reiken hun jongen de borst,* *gimel*
om ze te laten zuigen;
[maar] de dochter van mijn volk is zo wreed geworden
als struisvogels in de woestijn.
4 *De tong van de zuigeling kleeft* *daleth*
aan zijn gehemelte van dorst.
Kleine kinderen vragen om brood,
niemand verstrekt [het] hun.
5 *Zij die [eens] lekkernijen aten,* *he*
kwijnen [nu] weg op de straten;
zij die [eens] met karmozijnrode stof vertrouwd waren,
omarmen [nu] het vuil.
6 *Groter is de ongerechtigheid van de dochter van mijn volk* *waw*
dan de zonde van Sodom,

dat als in een ogenblik ondersteboven werd gekeerd,
zonder toedoen van [mensen]handen.
7 *Haar aanzienlijksten waren reiner dan sneeuw,* *zain*
blanker dan melk,
roder van lichaam dan robijnen;
hun gestalte was gladder dan een saffier.
8 *[Maar] zwarter dan roet is [nu] hun gestalte,* *cheth*
onherkenbaar zijn zij op de straten.
Hun huid is ineengeschrompeld op hun beenderen,
ze is verdord, ze is geworden als hout.
9 *Zij die vielen door het zwaard zijn beter af* *teth*
dan zij die vielen door de honger,
[want] als doorstoken kwijnen die weg
omdat de velden niets opbrengen.
10 *De handen van barmhartige vrouwen* *jod*
hebben hun [eigen] kinderen gekookt.
Zij zijn hun tot voedsel geworden
bij de ondergang van de dochter van mijn volk.

In *vers 1* gaat het om het gebouw van de tempel – het eens zo prachtige gouden gebouw, de schitterende woonplaats van God – die nu van zijn gouden glans is beroofd. Goud en fijn goud zijn aanduidingen van wat kostbaar en glanzend is. Die glans is verdwenen. Het hele heiligdom is afgebroken. De grote stenen liggen verspreid door de stad. We zien hier weer de karakteristieke trek van de klaagzang: het tegenover elkaar stellen van het glorierijke verleden en het ruïneuze heden.

In *vers 2* gaat het om de inwoners van Jeruzalem. Zij zijn, net als het goud van de tempel, waardevol. Ze waren door de HEERE bedoeld om Zijn *"persoonlijk eigendom"* te zijn, om voor Hem *"een koninkrijk van priesters en een heilig volk"* te zijn *(Ex 19:5-6)*. Maar ook van hun glans is niets over. Ze zijn verworden tot breekbaar aardewerk dat vanwege de nutteloosheid ervan achteloos wordt weggeworpen. Ook hier staat het welvarende verleden tegenover het rampzalige heden.

Het thema van de kinderen komt telkens terug *(vers 3)*. Zij zijn de meest lijdenden, de zwaarst getroffenen. Jakhalzen hebben nog meer gevoel voor hun jongen dan de inwoners van Jeruzalem. Die lijken op struisvogels.

Struisvogels bekommeren zich niet om hun jongen *(Jb 39:16-19)*. Dit is het gevolg van de verwoestingen door Nebukadnezar die weer het gevolg zijn van de zonden van het volk. Er wordt niet naar de kinderen omgekeken *(vers 4)*. Er zijn geen natuurlijke gevoelens bij de wrede vijand, maar ook niet meer bij het volk. De zuigeling krijgt de borst niet en smekende grotere kinderen worden genegeerd.

Ook de rijken en vorsten, die luxe gewend zijn geweest, hebben niets meer van hun welvaart over *(vers 5)*. Ze hebben geen eten. Eens hebben zij zich neergevlijd op kostbare kussens, nu zitten ze in het vuil, ze zijn erdoor omgeven en omarmen het *(vgl. Jb 2:8)*.

In *vers 6* horen we de oorzaak van de ellende uit de mond van Jeremia. Het is al eerder gezegd. Toch is het geen herhaling, want het gaat dieper. Het is niet de beschrijving van een toestand, maar van de oorzaak ervan: de zonde van het volk die groter is dan die van Sodom.

Wat de ongerechtigheden zijn, wordt niet vermeld. Eerder is al vermeld dat de zonden van Jeruzalem *vergelijkbaar* zijn met die van Sodom *(Js 1:10; Jr 23:14; Ez 16:46-48)*, maar hier worden ze voorgesteld als *groter* dan die van Sodom. De oorzaak is de grotere verantwoordelijkheid die Jeruzalem heeft. Zij hebben kennis van de HEERE en meer voorrechten. Ze hebben daarnaar niet geleefd, maar integendeel de voorrechten misbruikt *(vgl. Am 3:2; Lk 12:47-48a)*.

Alleen u heb Ik gekend
uit alle geslachten op de aarde.
Daarom zal Ik u vergelden
al uw ongerechtigheden.
(Am 3:2)

Sodom is door een *plotselinge* verwoesting geoordeeld en daar is ook *geen mensenhand* aan te pas gekomen *(Gn 19:25; vgl. Dn 2:34,45)*. Het oordeel over Jeruzalem is zwaarder. Jeruzalem lijdt *voortdurend* en dat van de kant van *mensen*. Het heeft vele maanden onder de belegering geleden en de inwoners zijn ten slotte meedogenloos door de vijanden omgebracht.

"Haar aanzienlijksten" (vers 7) is letterlijk 'haar nazireeërs', een woord dat wordt gebruikt voor iemand die door een speciaal kenmerk is afgezonderd van zijn tijdgenoten *(Gn 49:26; Dt 33:16)*. Hier zijn het de opgemaakte dames en heren die sierlijk door de stad gingen. Zij hebben niets meer van de vroegere elegantie. De kenmerken blank en rood zijn kenmerken waarmee de bruid de bruidegom in *Hooglied* beschrijft *(Hl 5:10a)*. Het zijn de kenmerken die de Bruide-

Mijn Liefste is blank en rood,
... (Hl 5:10a)

gom op Jeruzalem heeft gelegd, maar daar is niets meer van te zien.

De vleugels van de struisvogel klapwieken vrolijk,
net als de veren van de ooievaar en het [ander] gevederte.
Maar zij laat haar eieren achter in de aarde,
en verwarmt ze in het stof,
en vergeet dat een voet ze kan breken,
en dat de dieren van het veld ze kunnen vertrappen.
Zij behandelt haar jongen hard, alsof ze niet van haar zijn;
zij is zonder angst of haar inspanning voor niets is.
(Jb 39:16-19)

Alle schoonheid – waarvan de blanke huid een teken is – is verdwenen. In de plaats daarvan is afstotelijke zwartheid gekomen *(vers 8; vgl. Hl 1:5-6a)*. Ze zijn nog glanslozer geworden dan iets dat met roet bedekt is *(Jb 30:30)*. Hun gezichten zijn zo verwrongen, dat ze niet meer herkend worden. Ze lopen erbij als skeletten. Hun huid die van de olie glom, is helemaal verlept als die van oude mensen.

Mijn huid is zwart geworden op mij,
en mijn beenderen branden van hitte.
(Jb 30:30)

Het zwaard zorgt voor een snelle dood, maar aan de dood door honger gaat een lange lijdensweg vooraf *(vers 9)*. Zoals anderen door het zwaard doorstoken zijn en snel sterven, zo zijn zij dodelijk getroffen door voedselgebrek en sterven langzaam weg.

De nood die door de honger ontstaat, kan zo groot zijn, dat het mensen waanzinnig maakt *(vers 10)*. In hun waanzin koken vrouwen die eens barmhartig waren nu onbarmhartig hun eigen kinderen *(Kl 2:20; 2Kn 6:25-29; vgl. Js 49:15; Jr 19:9)*. Ze eten hun kinderen als troostbrood, begrafenisbrood *(Jr 16:17; Ez 24:17; Hs 9:4)*. *"De dochter"* is soms de stad zelf en soms de inwoners.

Belijdenis van de oorzaak van de ellende | *verzen 11-16*

11 *De HEERE heeft Zijn grimmigheid ten uitvoer gebracht,* *kaph*
Hij heeft Zijn brandende toorn uitgestort.
Hij stak in Sion een vuur aan,
dat haar fundamenten verteerde.
12 *De koningen van de aarde zouden het niet geloofd hebben,* *lamed*
al de wereldbewoners evenmin,
dat tegenstander of vijand zou komen
binnen de poorten van Jeruzalem.
13 *[Het is] vanwege de zonden van haar profeten,* *mem*
[vanwege] de ongerechtigheden van haar priesters,

die in haar midden vergoten hebben
het bloed van de rechtvaardigen.
14 *Blind wankelden zij op de straten,* *nun*
met bloed besmet,
zodat men hun kleren
niet kon aanraken.
15 *Ga opzij, onrein! riepen zij tot hen.* *samech*
Ga opzij! Ga opzij! Raak [ons] niet aan!
Voorzeker, zij zijn weggevlogen, ja, weggezworven; men zei
onder de heidenvolken:
Zij mogen hier niet langer verblijven.
16 *Het aangezicht van de HEERE heeft hen verstrooid.* *pe*
Hij zal hen voortaan niet meer aanzien.
Zij hebben geen ontzag gehad voor de priesters,
de oudsten hebben zij geen genade bewezen.

In deze verzen horen we een uitvoerige belijdenis van de oorzaak van de ellende. Dit alles overkomt Sion omdat de HEERE Zijn grimmigheid ten uitvoer brengt *(vers 11)*. 'Ten uitvoer brengen' wil zeggen 'voleindigd', 'volledig tot uiting gebracht'. Vandaar dit ontzettende lot. De HEERE heeft Sion met het vuur van Zijn toorn verwoest. Niet Nebukadnezar, maar Hij heeft het vuur aangestoken dat de fundamenten van de stad heeft verteerd, zodat er geen basis meer over is om nog een stad genoemd te worden.

Iedereen weet dat Jeruzalem een sterke, onneembare stad was *(vers 12)*. Het was ondenkbaar dat die zou worden ingenomen. Toch is dat nu gebeurd, omdat niet gerekend werd met Gods heiligheid. Hij kan de zonde niet ongestraft laten, ook niet bij Zijn uitverkoren stad en volk.

De oorzaak dat de stad er zo aan toe is, zijn de zonden en ongerechtigheden van de geestelijke leiders van het volk, de valse profeten en priesters *(vers 13)*. God heeft Zijn bescherming van de stad moeten opzeggen. Aan haar kleeft het bloed van de rechtvaardigen die met de onrechtvaardigen zijn omgekomen.

De *profeten* zijn de valse profeten, die in plaats van het volk Gods wil voor te houden hebben geprofeteerd wat in hun eigen harten is opgekomen en voor de mensen aangenaam is. De *priesters* hebben Gods wet moeten uit-

leggen, maar zijn de grofste wetsovertreders geworden en zijn het volk voorgegaan op een weg van zonde die dit oordeel heeft veroorzaakt.

Dit uitgelezen gezelschap van profeten en priesters heeft bloed aan hun handen. Ze hebben hen gedood die hen hebben gewaarschuwd voor het komende oordeel *(vgl. Mt 23:35)*. En dat niet alleen. Ze hebben de waarschuwende stemmen tot zwijgen gebracht, zodat het oordeel onafwendbaar is geworden.

...; opdat alle rechtvaardige bloed over u komt dat op de aarde is vergoten, van het bloed van de rechtvaardige Abel tot het bloed van Zacharia, [de] zoon van Barachia, die u hebt vermoord tussen het tempelhuis en het altaar. (Mt 23:35)

Deze misleiders wankelen als blinden door de straten *(vers 14)*. Ze zien er vreselijk uit in hun met bloed besmette kleren. Het is het uiterlijke teken van hun gedrag waarin zij het bloed van rechtvaardigen hebben vergoten. Ze dragen het merkteken van Kaïn en moeten als melaats behandeld worden *(vers 15)*.

Het aanzien dat ze onder het volk hebben gehad, is volkomen verdwenen. Het volk dat zelf ook onrein is door hun zonden, verdrijft deze valse profeten en priesters nu. Het misleide volk roept in woede tegen hen dat ze moeten weggaan. Ze roepen wat melaatsen verplicht zijn van zichzelf te roepen *(Lv 13:45)*. Alsof ze melaats zijn, worden ze door allen verdreven. Men gunt hun geen verblijfplaats onder de heidenen in ballingschap.

In *vers 16* eindigt de tweede zondebelijdenis, die tegelijk een geloofsbelijdenis is. De valse belijders worden in feite niet door het volk, maar door de HEERE verstrooid, zodat ze hun slechte invloed niet meer kunnen uitoefenen. Het is omdat zij voor de ware priesters geen ontzag hebben gehad en de ouden geen genade hebben bewezen.

Klacht over vervlogen hoop | *verzen 17-20*

> 17 *Voortdurend bezweken onze ogen,* *ain*
> *[uitziend] naar hulp voor ons. Tevergeefs.*
> *Op onze uitkijkposten keken wij uit*
> *naar een volk [dat] niet verlossen kon.*
> 18 *Zij jaagden onze voetstappen na;* *tsade*
> *wij konden op onze pleinen niet gaan.*

Nabij is ons einde, onze dagen zijn voorbij,
voorzeker, ons einde is gekomen.
19 *Onze vervolgers waren sneller* *koph*
dan arenden in de lucht!
Op de bergen achtervolgden zij ons fel,
in de woestijn legden zij een hinderlaag voor ons.
20 *Onze levensadem, de gezalfde van de HEERE,* *resj*
is in hun kuilen gevangen,
hij van wie wij gezegd hadden:
in zijn schaduw zullen wij leven onder de heidenvolken!

In de *verzen 17-18* lezen we iets over de belegering, over de gevoelens tijdens de belegering. Ze hebben uitgezien naar Egypte om hen te verlossen *(Jr 37:5,11)*, maar tevergeefs *(vers 17)*. Jeremia heeft hen ervoor gewaarschuwd niet op Egypte te vertrouwen *(Jr 2:36b)*. Steeds hebben ze die fout gemaakt om te vertrouwen op een vleselijke arm. Jeremia maakt zich hier weer een met het volk.

U zult ook door Egypte beschaamd worden,
zoals u door Assyrië beschaamd bent.
(Jr 2:36b)

Ze werden op de hielen gezeten door de vijanden. Ze konden zich niet meer buiten vertonen, want dan zouden ze door de pijlen van de vijand worden getroffen *(vers 18)*. Ze zagen dat hun einde gekomen was *(vgl. Ez 7:1-4)*. Daar twijfelden ze niet meer aan. Maar ze namen niet de toevlucht tot de HEERE.

In de *verzen 19-20* lezen we de tweede beschrijving over het einde van de belegering. Sommigen hebben geprobeerd om te ontkomen, maar zijn gegrepen *(vers 19)*. Dat is Zedekia overkomen. Hij heeft met het groepje dat wilde vluchten, ondervonden hoe snel de vijand is *(Dt 28:49; Jr 48:40; Hk 1:8)*.

"De gezalfde van de HEERE" is Zedekia. Het gaat niet om hem als persoon, maar om zijn ambt, zoals ook Saul de gezalfde van de HEERE was *(1Sm 10:1; 24:7,11; vgl. 1Sm 16:3; 2Sm 23:1; 1Kn 1:34; 2Kn 11:12)*. Hij was de levensadem van het volk *(vgl. Gn 2:7; 7:22)*. Hij was de natuurlijke hoop van zijn volk, onder wiens *"schaduw"*, dat wil zeggen zijn bescherming *(Ri 9:15; Js 30:2)*, zij wilden leven. Als ze op de HEERE hadden vertrouwd, waren ze in Diens schaduw veilig geweest *(Ps 91:1)*.

Wie in de schuilplaats van de Allerhoogste is gezeten,
zal overnachten in de schaduw van de Almachtige.
(Ps 91:1)

Edom en Sion | *verzen 21-22*

> 21 *Wees vrolijk en blij, dochter van Edom,* *sin*
> *die in het land Uz woont!*
> *De beker zal ook bij u langskomen:*
> *u zult dronken worden en ontbloot worden.*
> 22 *Uw ongerechtigheid zal voorbij zijn, dochter van Sion!* *taw*
> *Hij zal u niet meer in ballingschap voeren!*
> *Uw ongerechtigheid, dochter van Edom, zal Hij straffen!*
> *Hij zal uw zonden openbaren!*

Edom is de grootste vijand van het volk, met het grootste leedvermaak. Edom zal worden geoordeeld en Sion gered, zegt de profeet Obadja *(Ob 1:11-14)*. Hier wordt Edom opgeroepen tot leedvermaak omdat het nu nog kan *(vers 21; Ps 137:7; Ez 25:12)*. Hij vertegenwoordigt alle vijanden van Gods volk *(Js 34:1-8)*.

Tegelijk krijgt Edom te horen dat ook hij aan zijn einde zal komen. Het is een troost voor Sion om te mogen weten dat de vijand die nu nog lacht, ook door de HEERE zal worden geoordeeld *(Jr 49:12)*. De beker van Gods toorn zal hem te drinken worden gegeven. Dat zal hem ontbloten en te schande maken *(vgl. Gn 9:21)*.

Er komt een ogenblik dat voor Gods volk de ongerechtigheid voorbij is en het uit de ballingschap vrij zal zijn en dat het er ook nooit meer in gevoerd zal worden *(vers 22)*. Voor Gods volk heeft het oordeel niet het laatste woord. Het tegendeel zal het lot van Edom zijn. Jeremia spreekt dat met de grootste zekerheid uit. Zo zal het met al de vijanden van Israël gaan.

Klaagliederen 5

Inleiding

Ook dit hoofdstuk heeft tweeëntwintig verzen, maar er is geen alfabetische volgorde. Het is een soort aanhangsel en sluit de kring. Het is verbonden met *Klaagliederen 1* en gaat, net als daar, over de toestand na de verwoesting. Het hoofdstuk begint met een gebed in *vers 1*, dan volgt een gebed met daarin een lange klacht in de *verzen 2-18*, om te besluiten met een gebed in de *verzen 19-22*. De beste vrucht van de klacht die iemand heeft, is het gebed.

Roep tot de HEERE om te gedenken | *vers 1*

> 1 *Denk, HEERE, aan wat er met ons gebeurd is,*
> *aanschouw en zie onze smaad!*

De profeet is ook hier de stem van Jeruzalem, dat wil zeggen het gelovig overblijfsel *(vers 1)*. Hij smeekt de HEERE te denken aan wat er met hen, Zijn volk, is gebeurd, en naar hen om te zien in hun smaad. Het houdt het verzoek in om Zijn volk te hulp te komen. Het bevat ook de hoop dat Hij dat ook zal doen als Hij werkelijk het leed aanschouwt en ziet *(vgl. Ex 2:24-25; 3:7-8)*.

Toen hoorde God hun gekerm, en God dacht aan Zijn verbond met Abraham, met Izak en met Jakob. En God zag naar de Israëlieten om en ontfermde Zich over hen. (Ex 2:24-25)

In de volgende verzen volgt een opsomming van de ellende waarin de stad zich bevindt. Jeremia geeft deze opsomming om de HEERE ertoe te bewegen handelend op te treden ten gunste van Zijn volk.

Beschrijving van de ellende | *verzen 2-18*

> 2 *Ons erfelijk bezit is vervallen aan vreemden,*
> *onze huizen aan buitenlanders.*
> 3 *Wij zijn wezen zonder vader,*
> *onze moeders zijn als weduwen.*
> 4 *Ons water drinken wij voor geld;*
> *ons hout komt [tot ons] voor een prijs.*

5 *Wij worden op onze nek gezeten;*
wij zijn [dood]moe, [maar] rust gunt men ons niet!
6 *Egypte hebben wij de hand gegeven,*
en Assyrië, om [met] brood verzadigd te worden.
7 *Onze vaderen hebben gezondigd; zij zijn er niet [meer],*
en wíj dragen hun ongerechtigheden.
8 *Knechten heersen over ons;*
er is niemand die [ons] aan hun hand ontrukt!
9 *Met levensgevaar moeten wij ons brood halen*
vanwege het zwaard van de woestijn.
10 *Onze huid gloeit als een oven*
vanwege het woeden van de honger!
11 *In Sion hebben zij vrouwen verkracht,*
in de steden van Juda jonge vrouwen.
12 *Vorsten zijn door hun hand opgehangen,*
de oudsten werd geen eer bewezen.
13 *Jongemannen torsen de molensteen,*
jongens struikelen onder de houtlast.
14 *De oudsten ontbreken bij de poort,*
jongemannen [staken] hun snarenspel.
15 *De vreugde van ons hart is opgehouden,*
onze reidans is in rouw veranderd.
16 *Gevallen is de kroon van ons hoofd!*
Wee toch ons, dat wij [zo] gezondigd hebben!
17 *Hierom is ons hart ziek,*
om deze dingen zijn onze ogen verduisterd:
18 *vanwege de berg Sion, die een woestenij is,*
waar vossen op lopen.

Het land dat hun is toebedeeld door het lot *(Jz 18:10)* en dat zij vele eeuwen hebben bezeten, is nu in vreemde handen *(vers 2)*. Hun huizen, waar ze altijd hebben gewoond, zijn nu het bezit van buitenlanders. De vrome Israëliet zou zijn land nooit aan een volksgenoot geven *(1Kn 21:1-3; vgl. Js 5:8)*, laat staan aan een vreemde. Nu zijn ze vreemden in hun eigen land. Dit is onverdraaglijk. Het gemis van hun *“erfelijk bezit”* is groot en diep pijnlijk.

Het overblijfsel bestaat uit wezen en weduwen *(vers 3)*. De wet neemt hen speciaal in bescherming. Maar al voor de val van Jeruzalem wordt daar niet naar gehandeld en na de val is dat nog erger. Elke aardse steun is weggenomen. De mannen zijn gedood of weggevoerd. Ook in burgerlijke zin zijn ze wees en weduwe, want hun koning is er niet meer. Zelfs in godsdienstige zin is het waar, want door hun zonden voelen ze zich door de HEERE verlaten.

Als Mozes het land beschrijft waar de HEERE Zijn volk brengt als ze er vlak voor staan, spreekt hij over *"een goed land: een land met waterbeken, bronnen en diepe wateren, die ontspringen in het dal en op het gebergte" (Dt 8:7)*. Maar dat water, waarover ze zo vrije en ruime beschikking hebben gehad, is niet meer van hen. Ze moeten het nu kopen *(vers 4)*. Het hout om voedsel te bereiden is ook niet meer vrij te krijgen, ze moeten het kopen. Waterputten en wouden zijn in handen van de vijand. Het spreekt alles van verlies van vrijheid. Ze zijn in slavernij *(vgl. Ex 5:6-7)*.

Behalve verlies van bezit, van vaders en mannen, van voedsel en vrijheid, is er ook verlies van rust *(vers 5)*. Ze worden op de nek gezeten, dat wil zeggen dat ze rusteloos worden vervolgd en opgejaagd. Het is als de toestand van slavernij in Egypte toen ze ook steeds harder moesten werken.

In plaats van zich tot de HEERE te wenden hebben ze van Egypte *(Js 31:1; Ez 16:26,28)* en Assyrië *(Hs 5:13)* hun hulp verwacht *(vers 6)*. De hand geven wil zeggen mee instemmen en ook plechtig beloven *(vgl. 2Kn 10:15; 1Kr 29:24; 2Kr 30:8)*.

De toestand is zeker het gevolg van wat de voorvaderen hebben gedaan *(vers 7; Ex 20:5; Nm 14:18)*. Maar zie ook *vers 16*, want zonder dat vers zou dit vers een onvolledige waarheid zijn. Ook wij moeten ons bewust zijn dat wij gezondigd hebben. Zoals de toestand nu is, dragen wij de gevolgen van vroeger, maar wij hebben ook onze bijdrage geleverd. Beide verzen samen geven ons de oorzaak van de huidige toestand.

Knechten van de koning van Babel heersen over hen en ze hebben niemand die hen helpt om zich aan de greep van de vijand te ontrukken *(vers 8)*. Israël, dat bedoeld is om een *"koninkrijk van priesters" (Ex 19:6)* te zijn, is een Kanaän geworden, een *"dienaar van dienaren" (Gn 9:25)*.

Ze hebben tijdens de belegering met gevaar voor hun leven geprobeerd buiten de stad voedsel te halen *(vers 9)*. De honger woedt en trekt zijn sporen over hun lichaam, dat door heftige koorts geteisterd wordt *(vers 10)*. Hun huid is de huid van een stervende.

De vrouwen in Sion en in de steden van Juda zijn door de soldaten bruut verkracht *(vers 11)*. De leiders zijn een gruwelijke dood gestorven *(vers 12)*. De oudsten, die met eerbied zouden moeten worden benaderd, zijn zonder enig respect behandeld, dat wil zeggen wreed en met minachting.

De jongemannen moeten hun krachten geven in dienst van de vijand *(vers 13)*. Ze moeten als dieren aan de molensteen draaien om graan te malen voor de vijand *(vgl. Ri 16:21)*. Jongens krijgen een last hout te dragen die zo zwaar is dat ze eronder bezweken. Het kan zijn dat hiermee het draaien aan de houten stang van de bovenste molensteen wordt bedoeld. Zij die eens de hoop van Juda zijn geweest, zijn slaven geworden.

Toen grepen de Filistijnen hem en staken hem de ogen uit. En zij voerden hem af naar Gaza en bonden hem met twee bronzen kettingen. En hij maalde [meel] in de gevangenis. (Ri 16:21)

De poort, de plaats van rechtspraak, is leeg. Er is geen rechtspraak meer door de ouden *(vers 14)*. Bij jongemannen, die gekenmerkt worden door vreugde, is de vreugde totaal afwezig. Wijsheid, gerechtigheid en vreugde, die een welvarende gemeenschap kenmerken, zijn verdwenen.

Vreugde en uitgelatenheid die hier eens werden beleefd, zijn er niet meer, omdat het hart geen vreugde meer kent *(vers 15)*. In plaats van uitingen van vreugde te laten horen is men in rouw gedompeld. Een van de gevolgen van het begaan van een zonde is dat de vreugde weg is. David heeft dat ervaren na zijn zonde met Bathseba. Belijdenis brengt die vreugde terug *(Ps 51:9-10,14)*.

Dat de kroon van haar hoofd is gevallen wil zeggen dat Jeruzalem de eervolle positie en de waardigheid die ze eerst had, is kwijtgeraakt *(vers 16)*. Dat komt door hun eigen zonden die ze nu belijden. Ze spreken het *"wee"* over zichzelf uit met een uitroep dat ze zwaar hebben gezondigd.

De oorzaak van alle smart en ellende en hun ogen zo vol tranen dat ze niet meer uit hun ogen kunnen kijken, is de verwoesting van Sion *(verzen 17-18)*. Wie kijkt naar wat eens zo prachtig en waardevol was en nu in puin ligt, heeft grote pijn in het hart. Zo is het voor God ook met betrekking tot de

schepping. Als er vossen lopen, wil dat zeggen dat de stad ontvolkt is *(vgl. Ne 4:3)*.

Smeekbede om herstel | *verzen 19-22*

> 19 *U, HEERE, zetelt voor eeuwig!*
> *Uw troon is van generatie op generatie!*
> 20 *Waarom zou U ons voor altijd vergeten,*
> *zou U ons [zo] lange tijd verlaten?*
> 21 *HEERE, bekeer ons tot U, dan zullen wij bekeerd zijn!*
> *Vernieuw onze dagen als vanouds.*
> 22 *Want zou U ons geheel en al verwerpen?*
> *Zou U zozeer op ons vertoornd zijn?*

Het boek eindigt met een gebed *(verzen 19-22)*. We horen de HEERE niet spreken in dit boek, maar we horen de Godvrezende spreken tot de HEERE in een gebed van hoop. De HEERE zal Zijn tempel weer opbouwen. Hoewel het geloof weet en vertrouwt dat het zal gebeuren en dat de HEERE het zal doen, smeekt het toch dat het zal gebeuren.

Het geloof van het overblijfsel richt het oog van de puinhopen af en kijkt naar boven. Het overblijfsel weet het: de *"HEERE zetelt voor eeuwig" (vers 19)*, Zijn troon is niet verwoest, maar is onaantastbaar en onwankelbaar. Wij zien in de troon de Heer Jezus. Hij blijft tot in eeuwigheid *(Ps 45:7; 102:13)*. Alles mag veranderen, Hij niet. Wereldrijken wisselen elkaar af. Alleen Gods macht blijft bestaan en is verheven boven die van alle aardse heersers. Hij blijft over alles de volledige controle houden. Het overblijfsel gelooft dit vast en daarom blijven ze hopen dat Hij Zijn macht eenmaal ten goede voor hen tot hun bevrijding zal tonen.

> *Uw troon, o God, bestaat eeuwig en altijd;*
> *de scepter van Uw Koninkrijk is een scepter van rechtvaardigheid.*
> *(Ps 45:7)*
>
> *Maar U, HEERE, U blijft voor eeuwig,*
> *de gedachtenis aan U van generatie op generatie.*
> *(Ps 102:13)*

Het overblijfsel klampt zich vast aan de beloften van de HEERE *(vers 20)*. Ze spreken het als een vraag uit dat de HEERE hen toch niet voor altijd zal vergeten, ook al moet Hij hen voor zo lange tijd vanwege hun zonden verlaten.

Het geloof ziet in dat ware bekering alleen mogelijk is als die van de HEERE komt *(Jr 31:18c,33-34; Ez 36:25-27)*. Er is hier in dubbel opzicht van bekering sprake: letterlijk, lichamelijk, terug naar het land, maar ook geestelijk, terug naar de HEERE. Dat kan en zal gebeuren op grond van het werk van Christus op het kruis. Als Hij terugkomt, zal het plaatsvinden. Dan is er een totale vernieuwing, uiterlijk en innerlijk.

Met *vers 22* eindigt het gebed en tevens het boek. Hieruit spreekt geen vertwijfeling, maar hoop. Het is de overtuiging dat de HEERE Zijn volk niet loslaat, dat Hij Zijn verkiezing niet tenietdoet. In deze roep naar de HEERE ligt het vaste vertrouwen dat Hij Zijn volk naar Zijn beloften weer gedenkt.

Hij verwerpt hen niet geheel en al. Er blijft een rest over. Zijn toorn duurt ook niet eeuwig, want als er berouw en bekering zijn, houdt Zijn toorn op. Het overblijfsel zal dat op indrukwekkende wijze ervaren. Als ze tot berouw en bekering zijn gekomen, zullen ze zingen: *"Want Zijn goedertierenheid is voor eeuwig" (Ps 136:1-3)*.

Andere publicaties

Op de website www.oudesporen.nl staan onder het menu 'Artikelen' en het submenu 'Auteurs -> Ger de Koning' de volgende commentaren en publicaties:

1. De serie 'Toegelicht en toegepast', een commentaarreeks van de bijbelboeken van het Oude Testament.
2. De 'Zie-serie', een commentaarreeks van de vier Evangeliën en *Handelingen*.
3. De 'Rotsvast-serie', een commentaarreeks met een verklaring van de nieuwtestamentische bijbelboeken vanaf de *brief aan de Romeinen* tot en met *Openbaring*. Deze serie heeft tot doel hen die jong zijn in het geloof te helpen bij het lezen en leren begrijpen van Gods Woord.
4. Publicaties over diverse onderwerpen.

Van diverse Nederlandse publicaties zijn vertalingen in andere talen beschikbaar.

Alle commentaren en publicaties zijn vrij te downloaden als pdf bestand en als e-book.

Als er een ISBN wordt vermeld, is de publicatie ook in boekvorm verkrijgbaar. Het boek kan worden besteld door op het betreffende ISBN te klikken. Voor een Nederlandse publicatie verschijnt www.uitgeverijdaniel.nl. Deze publicatie kan ook via de christelijke boekhandel worden besteld. Voor een in het Duits vertaalde publicatie met een ISBN verschijnt de Duitse website www.daniel-verlag.de.

De Nederlandse commentaren staan ook op www.kingcomments.com. Bijbelboeken en verzen kunnen eenvoudig en snel worden benaderd. De commentaren kunnen worden gelezen op elk beeldscherm, van pc tot smartphone. Meer info staat onder 'Informatie' op de site. Het is raadzaam die eerst te lezen.